

Važnost ruralnog turizma za razvoj Ličko-senjske županije

Bogdanović, Dragana

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Tourism and Hospitality Management / Sveučilište u Rijeci, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:191:235932>

Rights / Prava: [Attribution 4.0 International](#)/[Imenovanje 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-07**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of Tourism and Hospitality Management - Repository of students works of the Faculty of Tourism and Hospitality Management](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu
Diplomski sveučilišni studij

DRAGANA BOGDANOVIĆ

**VAŽNOST RURALNOG TURIZMA ZA RAZVOJ LIČKO-
SENSJSKE ŽUPANIJE**

**The importance of rural tourism for the development of the Lika-
Senj County**

Diplomski rad

Opatija, 2023.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu
Diplomski sveučilišni studij
Menadžment u turizmu

Važnost ruralnog turizma za razvoj Ličko-senjske županije

The importance of rural tourism for the development of the Lika-Senj County

Diplomski rad

Kolegij: **Ruralni turizam**

Student: **Dragana Bogdanović**

Mentor: **prof.dr.sc. Romina Alkier**

Matični broj: **ds3714**

Opatija, rujan 2023.

SVEUČILIŠTE U RIJECI UNIVERSITY OF RIJEKA
FAKULTET ZA MENADŽMENT U TURIZMU I UGOSTITELJSTVU
FACULTY OF TOURISM AND HOSPITALITY MANAGEMENT
OPATIJA, HRVATSKA CROATIA

IZJAVA O AUTORSTVU RADA I O JAVNOJ OBJAVI OBRANJENOG DIPLOMSKOG RADA

Dragana Bogdanović

ds3714

(ime i prezime studenta)

(matični broj studenta)

Važnost ruralnog turizma za razvoj Ličko-senjske županije

(naslov rada)

Izjavljujem da sam ovaj rad samostalno izradila/o, te da su svi dijelovi rada, nalazi ili ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima, bilo da su u pitanju knjige, znanstveni ili stručni članci, Internet stranice, zakoni i sl. u radu jasno označeni kao takvi, te navedeni u popisu literature.

Izjavljujem da kao student–autor diplomskog rada, dozvoljavam Fakultetu za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu Sveučilišta u Rijeci da ga trajno javno objavi i besplatno učini dostupnim javnosti u cjelovitom tekstu u mrežnom digitalnom repozitoriju Fakulteta za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu Sveučilišta u Rijeci.

U svrhu podržavanja otvorenog pristupa diplomskim radovima trajno objavljenim u javno dostupnom digitalnom repozitoriju Fakulteta za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu Sveučilišta u Rijeci, ovom izjavom dajem neisključivo imovinsko pravo iskorištavanja bez sadržajnog, vremenskog i prostornog mog diplomskog rada kao autorskog djela pod uvjetima *Creative Commons* licencije CC BY Imenovanje, prema opisu dostupnom na <http://creativecommons.org/licenses/>.

U Opatiji, 11.9.2023.

Dragana Bogdanović

Potpis studenta

Sažetak

Ličko-senjska županija je prostorno najveća županija Republike Hrvatske, međutim i najrjeđe naseljena županija. Kao takva ima veliki potencijal za razvijanje i unaprjeđenje ovog selektivnog oblika turizma – ruralnog turizma. Današnji stil života u kojem ljudi većinom žive i rade u gradovima i urbanim sredinama te imaju slobodno vrijeme i novčana sredstva potiče ih da to vrijeme iskoriste za bijeg od svakodnevnice i buke, a ruralna područja im pružaju utočište za opuštanje, uživanje u prirodi i aktivnosti u prirodi, te ponovno povezivanje sa korijenima. Ruralni turizam sa svim svojim pojavnim oblicima obilježen je pozitivnim rastućim trendom a ovaj kontinentalni dio lijepe naše značajan je za pridobivanje šireg kruga ruralnih turista i samim time za ostvarivanje još veće prepoznatljivosti u odnosu na ostale dijelove Hrvatske. U županiji su se smjestila tri nacionalna parka te jedan park prirode koji su prepoznati na europskom i svjetskom nivou, brojne prirodne ljepote, enološka i gastronomska ponuda mamac su za turiste koji uživaju u ovom obliku turizma. Povoljni geoprometni i geografski položaj županije pozitivno utječu na razvoj ruralnog turizma ovog područja te samim time i na razinu kvalitete života lokalnih stanovnika.

Ključne riječi: ruralni turizam; razvoj županije; Ličko-senjska županija; važnost ruralnog turizma.

Sadržaj

UVOD	1
1. POČECI I RAZVOJ RURALNOG TURIZMA U LIČKO-SENJSKOJ ŽUPANIJI	3
1.1. Razvoj i značajke ruralnog turizma Ličko-senjske županije	4
1.2. Atraktivnost ruralne turističke destinacije Ličko-senjske županije	6
1.3. Analiza pokazatelja turističke ponude i potražnje Ličko-senjske županije	8
1.4. Turističke aktivnosti na ruralnom području Ličko-senjske županije	13
2. OSNOVNA OBILJEŽJA LIČKO-SENJSKE ŽUPANIJE	18
2.1. Teritorij i geoprometni položaj županije	18
2.2. Prirodni činitelji razvoja ruralnog turizma Ličko-senjske županije	20
2.2.1. Klimatski činitelji	20
2.2.2. Hidrografski činitelji	21
2.2.3. Reljefni činitelji	22
2.2.4. Biljni i životinjski činitelji	23
2.2.5. Poljoprivreda i ekološka poljoprivreda	24
2.3. Društveni činitelji razvoja ruralnog turizma Ličko-senjske županije	25
2.3.1. Spomenici kulture	26
2.3.2. Pučka kultura, običaji i igre	27
2.3.3. Kulturne ustanove	28
2.3.4. Tradicijsko graditeljstvo	29
2.3.5. Stanovanje	29
3. LIČKO-SENJSKA ŽUPANIJA KAO DESTINACIJA RURALNOG TURIZMA	31
3.1. Nacionalni parkovi i park prirode kao turistički potencijal županije	31
3.1.1. NP Plitvička jezera	31
3.1.2. NP Sjeverni Velebit	32
3.1.3. NP Paklenica	33
3.1.4. PP Velebit	33
3.2. Posebni oblici turizma u Ličko-senjskoj županiji	34
3.2.1. Turizam na seljačkim gospodarstvima	35
3.2.2. Lovni i ribolovni turizam	36
3.2.3. Odmorišni i nostalgični turizam	36
3.2.4. Sportsko-rekreacijski turizam i avanturizam	37
3.2.5. Ekoturizam i turizam zaštićenih dijelova prirode	38
3.2.6. Zdravstveni turizam	38
3.2.7. Vjerski turizam	39
3.2.8. Kulturni turizam	39

3.3. Regionalni sustav kvalitete – Lika Quality	40
3.4. Važnost turističkih zajednica u promidžbi ruralnog turizma	41
3.5. Financiranje pomoću programa LAG Lika	43
4. GASTRONOMIJA LIČKO-SENJSKE ŽUPANIJE	45
4.1. Gastronomija kontinentalnog dijela županije	45
4.2. Gastronomija otoka Paga i primorja	46
4.3. Najistaknutiji ugostiteljski objekti Ličko-senjske županije	47
5. ISTRAŽIVANJE – Važnost ruralnog turizma za razvoj Ličko-senjske županije	49
5.1. Opis istraživanja	49
5.2. Rezultati istraživanja	50
ZAKLJUČAK	63
BIBLIOGRAFIJA	64
POPIS ILUSTRACIJA	67
PRILOG	69

UVOD

Područje istraživanja ovog diplomskog rada jest važnost ruralnog turizma za razvoj prostorno najveće županije Republike Hrvatske, Ličko-senjske županije. Primarni motiv ruralnih turista upravo je potraga za mirnim ruralnim područjima i destinacijama kojima ova županija obiluje. Svrha pisanja ovog rada je prikazati ruralnu ponudu koju Ličko-senjska županija već ima te ukazati na potencijal koji postoji te je i dalje nedovoljno iskorišten. Strukturu ovog rada sačinjavaju uvod, pet glavnih poglavlja (redosljed naziva je sljedeći: Počeci i razvoj ruralnog turizma u Ličko-senjskoj županiji, Osnovna obilježja Ličko-senjske županije, Ličko-senjska županija kao destinacija ruralnog turizma, Gastronomija Ličko-senjske županije, Istraživanje – Važnost ruralnog turizma za razvoj Ličko-senjske županije) i zaključak. Popis tablica, slika i grafikona te popis literature upotrijebljene za svrhu pisanja ovog rada nalaze se u završnom dijelu rada.

Prvo poglavlje odnosi se na početak i razvoj ruralnog turizma u Ličko-senjskoj županiji (razvoj i značajke ruralnog turizma Ličko-senjske županije, atraktivnost ruralne turističke destinacije Ličko-senjske županije, analiza pokazatelja turističke ponude i potražnje u županiji Ličko-senjskoj, turističke aktivnosti na ruralnom podneblju Ličko-senjske županije). Drugo poglavlje prikazuje osnovna obilježja Ličko-senjske županije poput klime, gospodarstva i geoprometnog položaja te prirodne i društvene činitelje razvoja ruralnog turizma. Treće poglavlje usredotočeno je na županiju Ličko-senjsku kao destinaciju ruralnog turizma te je većina pažnje namijenjena turističkim atrakcijama te posebnim oblicima ruralnog turizma koji postoje u županiji kao i regionalnom sustavu kvalitete – Lika Quality. U četvrtom poglavlju analizirana je gastronomija kontinentalnog i primorskog dijela Ličko-senjske županije zajedno sa najistaknutijim ugostiteljskim objektima na području županije. U posljednjem, petom poglavlju provedena su dva istraživanja, prvim istraživanjem pitalo se za mišljenje ruralne turiste i stanovnike Ličko-senjske županije o važnosti ruralnog turizma za razvoj županije u kojoj žive ili koju posjećuju, drugo istraživanje namijenjeno je malim i srednjim poduzetnicima koji se na području županije bave između ostalog i pružanjem turističkih usluga o važnosti njihovih djelatnosti za razvoj ruralnog turizma a ujedno i za razvoj Ličko-senjske županije. Detaljno su interpretirani opisi istraživanja te dobiveni rezultati.

Na kraju ovog rada donesen je zaključak izveden iz teorijskog i aplikativnog dijela. U radu su upotrijebljene tablice, slike i grafikoni radi boljeg razumijevanja i približavanja informacija, a uslijed ispisivanja ovog rada korištene su ove metode znanstvenog istraživanja: metoda analize, metoda nabiranja, deskriptivna metoda kao i metode sinteze i kompilacije.

1. POČECI I RAZVOJ RURALNOG TURIZMA U LIČKO-SENJSKOJ ŽUPANIJI

Poznato je da su ljudi putovali i istraživali druga područja od samih početaka civilizacije te možemo reći da nam je putovanje zapravo u krvi i nešto što nam je prirodno. Međutim, naziv „turizam“ prvi put se počinje upotrebljavati u 19. stoljeću. Kada bi u obzir uzeli riječ turizam njegov bi se razvoj mogao podijeliti u tri razdoblja:

1. Putovanja zbog rekreacije u kojima su turisti isključivo iz povlaštene skupine.
2. Putovanja turista iz povlaštenih socijalnih skupina nazivaju se turistička, a odvijaju se od polovice 19. stoljeća do I. svjetskog rata.
3. Putovanja kao masovna pojava turista iz svih socijalnih skupina, započinje nakon kraja I. svjetskog rata.¹

S obzirom na povijesni razvoj turizma uočeno je kako su ruralna područja oduvijek privlačila ljude, odnosno turiste pružajući im mjesto za provođenje slobodnog vremena i ugodnog života. Početak razvoja ruralnog turizma povezuje se sa kraljevskim obiteljima koje ruralne sredine otkrivaju kao objekt uživanja u prirodi i drugim aktivnostima u seoskim prostorima. Države u kojima se prvo javlja ruralni turizam su Engleska, Njemačka i Švicarska krajem 18. stoljeća i početkom 19. stoljeća. Ruralni turizam u Hrvatskoj te stoga i u županiji Ličko-senjskoj intenzivniji razvoj doživljava nakon Domovinskog rata poticanjem obnove sela i ruralnih područja.

Županija Ličko-senjska je jedna od pet županija u Republici Hrvatskoj koje odlikuje visok intenzitet ruralnosti gdje 90-100 % stanovništva obitava u takvim zajednicama. To bi značilo da se cjelokupne demografske značajke ruralnih podneblja praktički u potpunosti referiraju na čitavo područje županije Ličko-senjske.²

¹ Ružić P., Ruralni turizam, Institut za poljoprivredu i turizam Poreč 2005.,str. 1.

² Izvješće o stanju u prostoru Ličko-senjske županije, str. 15. https://licko-senjska.hr/images/stories/dokumenti/izvjesce_o_stanju_u_prostoru.pdf

1.1. Razvoj i značajke ruralnog turizma Ličko-senjske županije

Za ruralni turizam možemo reći da je kolektivni termin za raznovrsne oblike i aktivnosti u turizmu koje se razvijaju i odvijaju na ruralnom prostoru te je determiniran turističkim prepoznatljivostima unutar ruralnih destinacija. Odrednice ruralnog turizma odstupaju u razumijevanju i opsegu te ne postoji univerzalna definicija ruralnog turizma koju prihvaćaju sve države. Stoga vlade država upotrebljavaju jedinstvene kriterije za definiranje ruralnog turizma koje se uglavnom odnose na gustoću naseljenosti.

Sukladno Organizaciji za ekonomsku suradnju i razvoj (OECD) definicija ruralnog područja nalaže da se na lokalnom nivou prakticira saturacija nastanjenosti od 150 stanovnika po jednom kilometru kvadratnom. No, kada su u pitanju geografske jedinice regionalnog nivoa onda se formiraju tri vrste, a to su dominantno ruralne (50%), u srednjoj mjeri ruralne (15-50%) i dominantno urbanizirane regije (15%).³

Za određivanje ruralnog područja odnosno sredine primjenjuju se sljedeće značajke:

- malen postotak naseljenosti
- primarna uporaba zemlje i pošumljenih područja za prosperitet ljudi
- socijalna struktura, tradicija te seoski identitet

Temeljem ovih značajki ruralno podneblje možemo interpretirati kao područje s niskom cirkulacijom stanovništva kojima je primarno opredjeljenje poljoprivreda, te njih odlikuje specifična tradicija te seoski karakter po čemu je upravo Ličko-senjska županije i poznata. Podrazumijeva se da je ruralno područje izvan područja gradova i naselja gradskog karaktera, da se zasniva na tradicionalnoj poljoprivredi te da se izmjenjuju različitosti krajolika: planine, rijeke, doline, rezervati, poljoprivredna zemljišta, jezera, nacionalni parkovi i slično. Bez navedenih različitosti nema razvoja ruralnog turizma jer se tako turistima ne mogu pružiti privlačna ruralna odredišta.

Godine 1986. u domeni Vijeća Europe ruralni turizam je definiran kao onaj koji objedinjuje sve djelatnosti na ruralnim podnebljima, umjesto samo onih koji se određuju kao agroturizam i turizam na farmama. Dva gospodarska sektora ruralnog turizma bili bi

³ Rural Development in the European Union – Statistical and Economic Information – Report 2006, chapter 1 – Introduction, page 3., lipanj 2006

poljoprivreda i turizam koji skupa kreiraju posebnu atraktivnu ponudu koja se obavlja u sklopu obiteljskog poljoprivrednog gospodarstva ili u seoskoj sredini.

Ruralni turizam je pokret ili aktivnost, koja urbanom čovjeku vraća čar prirode. Generira nekolicinu privrednih i neprivrednih mogućnosti u ruralnom središtu kao što su:

- proizvodnja zdrave i prirodne hrane, čija potražnja raste, posebice u zemljama koje su visoko razvijene,
- na suvremenijoj osnovi pridonosi obnavljanju poljoprivredne proizvodnje uzimajući u obzir već poznato tržište i potrošače, a to sve na maloj površini,
- osigurava turistima u ruralnih sredina kvalitetno aktivan odnos prema prirodi te poljoprivrednoj proizvodnji na OPG-ovima, a upravo to se uključuje u ruralne oblike turizma
- ruralnim oblicima turizma afirmiraju se sve one vrijednosti koje daju ruralne sredine, omogućavaju današnjem suvremenom čovjeku povratak izvornim prirodnim vrednotama, poljoprivrednim ozračjima, te garantira smanjenje pritiska i stresa urbaniziranih područja koji u većini slučajeva ne dopuštaju čovjeku da osjeti iskonsku slobodu življenja,
- razvijanje ruralnih oblika turizma obuhvaća kompletnu ruralnu sredinu s ukupnim ugođajem života na selu: ozračjem življenja i arhitekture, vegetacije i faune, tradicijske kulture kao što su nošnje, folklor, gastronomija i slično.⁴

„Ličko-senjska županija zajedno s Likom čini brdsko-planinski dio Hrvatske koji služi kao poveznica između sjevera i juga zemlje. U europskom kontekstu, zajedno s Gorskim kotarom, dalje čini poveznicu srednje i jugoistočne Europe. Lika se smatra tradicionalnom regijom, što znači da u administrativnom smisli više ne postoji, no zbog svoje povijesne baštine svakako živi upravo kroz identitet i bogatu kulturnu baštinu lokalnih zajednica.“⁵

Republika Hrvatska podijeljena je na sedam ruralnih cjelina s naglaskom na raznolikosti prirodno-resursne osnove, karakteristike ruralnih običaja i arhitekture:

1. Slavonija, Baranja i Srijem
2. Hrvatsko zagorje, Prigorje, Međimurje i Podravina

⁴ Ružić P., Ruralni turizam, Institut za poljoprivredu i turizam Poreč 2005., str. 16.

⁵ Bušljeta Tonković, Anita. "(Ne)održivi (ruralni) turizam: studija slučaja Ličko-senjske županije." *Socijalna ekologija* 28, br. 3 (2019): str. 255 <https://hrcak.srce.hr/clanak/338298>

3. Posavina, Pokuplje, Moslavina
4. Gorski kotar i Žumberak
5. Lika i Kordun
6. Istra i Hrvatsko primorje
7. Dalmacija

Ličko senjska županija spada u petu ruralnu cjelinu Lika i Kordun.

Slika 1: NP i PP u Ličko-senjskoj županiji

Izvor: <https://licko-senjska.hr/o-zupaniji/info/opci-podatci>

„Ličko-senjska županija je županija s najvećim državnim zaštićenim područjima; 58% svih hrvatskih zaštićenih područja nalazi se u tri lička NP (Plitvička jezera, Sjeverni Velebit i Paklenica) i jedan PP Velebit.“⁶

1.2. Atraktivnost ruralne turističke destinacije Ličko-senjske županije

Od ukupno osam nacionalnih parkova cijele republike u Ličko-senjskoj županiji nalaze se tri, a od ukupno jedanaest parkova prirode u Ličko-senjskoj županiji smjestio se jedan. Osim

⁶ Bušljeta Tonković, Anita. "(Ne)održivi (ruralni) turizam: studija slučaja Ličko-senjske županije." *Socijalna ekologija* 28, br. 3 (2019): str. 255 - 256 <https://hrcak.srce.hr/clanak/338298>

toga Ličko-senjska županija atraktivna je destinacija zbog svojih rijeka ponornica: Lika je najduža rijeka ponornica te je zbog svoje dužine od 78 kilometara također i druga najveća ponornica u Europi, a tu još i rijeka Gacka, Krbava, Otuča. Izuzev njih kroz Ličko-senjsku županiju jednim dijelom cirkulira i rijeka Una.

Posebni rezervati u Ličko-senjskoj županiji su: Lun - divlje masline, nalazište divljih maslina na otoku Pagu, na kamenitom terenu nalazi se oko 1 500 starih malina; Velika Plješivica – Drenovača je rezervat gdje se miješaju bukva i jela prašumskog tipa te je ovo jedino područje gdje je sačuvan prašumski karakter s obzirom da se nalazi u minski sumnjivom području; Ludonov gaj je povijesna hrastova šuma stara oko 270 godina, a u rezervatu se nalazi otprilike 518 starih hrastovih stabala.

Značajni krajobrazi u Ličko-senjskoj županiji su: Dabarsko polje koje zbog specifičnih hidrografskih prilika i učestalog plavljenja polja sadržava posebnu vegetaciju; Bijeli Potoci – Kamensko na Ličkoj Plješivici predstavljaju najznačajniju memorijalnu lokaciju iz perioda NOB-a u Ličko-senjskoj županiji; Gacko polje čini jedinstvena krška rijeka Gacka sklona povremenim poplavama, poznata je po svojoj biološkoj raznolikosti, vegetaciji, flori i fauni; te Zrće kod Novalje.

Spomenici prirode u Ličko-senjskoj županiji su: Vrela Gacke, tri su najzanimljivija i najvrjednija vrela (dva stalna Majerovo vrilo i Tonković vrilo i vrilo Klanac koje presušuje); Pčelinja špilja duga 200 metara sa špiljskim ukrasima koja zbog jezera koje se nalazi u njoj nije mogla biti istražena do kraja; Špilja Ostrovica nalazi se u istoimenom selu, dugačka je 130 metara a u njoj se nalazi malo jezero.

Zaštićeni krajolik je uvala Zavratnica koja se ističe kao jedna od najljepših uvala na hrvatskom Jadranu, dužina zaljeva iznosi 900 metara te je ona zapravo potopljena bujična dolina između kanjonskih litica visokih i preko 100 metara.

Osim nacionalnih parkova, prirodnih rezervata, značajnih krajobraza i zaštićenih krajolika za razvoja ruralnog turizma u Ličko-senjskoj županiji bitna je i atraktivnost lokacije gdje turisti borave.

Prepoznatljivosti područja u kojem je locirano seljačko gospodarstvo moglo bi se pomnije ispitati ocjenom dostupnosti navedenih čimbenika:

- uravnotežena klima
- čist zrak i voda
- odsustvo buke i neprirodnih vibracija

- odsustvo mogućih opasnosti
- sačuvana priroda
- sačuvano graditeljsko nasljeđe
- sačuvane socio-kulturne značajke
- živopisan krajolik
- mogućnost turističkih kretnji diljem okolici
- preduvjeti za aktivan odmor, razonodu te posjete znamenitostima
- ugostiteljski objekti, osobito s ponudom jela i pića domaće gastronomije
- kvalitetna prometna cestovna povezanost među selima
- sela povezana telefonskom linijom
- razdaljina gospodarstava do pošte i ambulante manja je od 15 kilometara
- razdaljina gospodarstava do trgovine i gostionice manja je od pet kilometara
- velik broj seljačkih gospodarstava motiviran je da se bavi ruralnim turizmom.⁷

Sve ove elemente zadovoljava velika većina seljačkih smještajnih kapaciteta u Ličko-senjskoj županiji. Najveći problem u 21. stoljeću je što u nekim dijelovima županije i dalje nije dostupan internet ili je jako slab, raznim projektima radi se na poboljšavanju internetske mreže koja je jedan od glavnih uslova za razvitak turizma i zadovoljstvo turista.

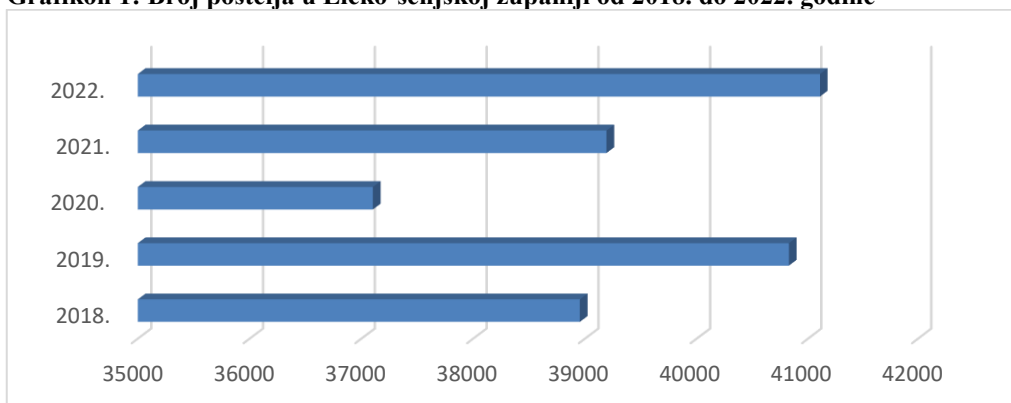
1.3. Analiza pokazatelja turističke ponude i potražnje Ličko-senjske županije

U 2022. godini županija je raspolagala sa 41 109 postelja, što je porast za 4,89% u usporedbi sa prethodnom 2021. godinom kada je bilo ukupno 39 193 postelja. U 2020. godini koja je obilježena pandemijom Covida-19 uočen je pad broja postelja, tada je u Ličko-senjskoj županiji bilo 37 103 postelja što je manje i od prethodne 2019. kad je brojala 40 827 i od 2018. a tada ih je bilo 38 955 postelja.

⁷ Cetinski V., Kušen E., Katica D.: Mjesto i uloga ruralnog turizma u strategiji razvoja hrvatskog turizma, Zbornik radova, Hrvatski farmer, Zagreb, 1995., str. 22

Evidentno je da se Ličko-senjska županija oporavlja od pandemije i da i dalje radi na povećanjima smještajnog kapaciteta u turizmu.

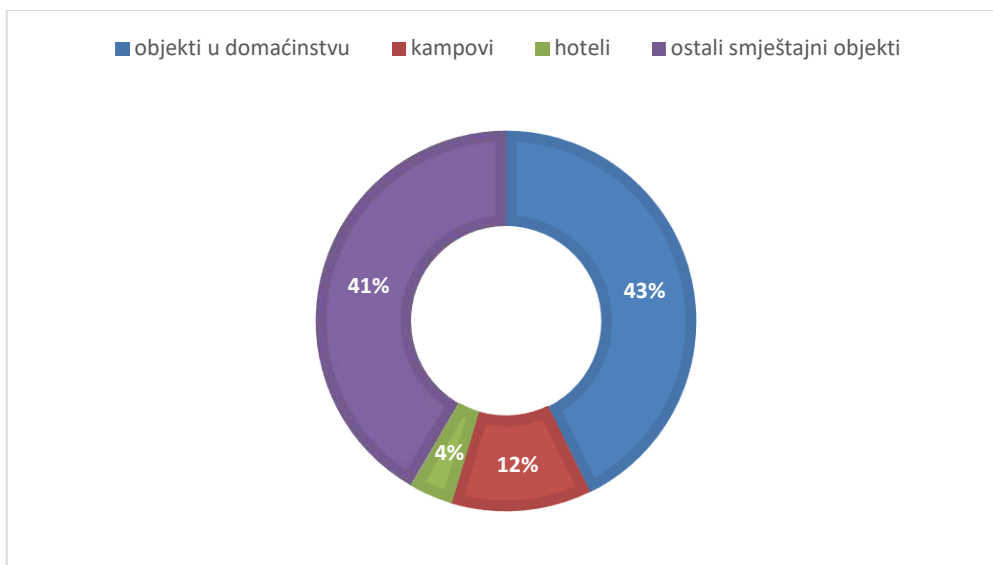
Grafikon 1: Broj postelja u Ličko-senjskoj županiji od 2018. do 2022. godine

Izvor: Obrada autora prema podacima HGK, Turizam u brojkama od 2018-2022. godine

U Ličko-senjskoj županiji najdominantnije jesu tri vrste primarnog komercijalnog smještaja koji također ostvaruju i najveći broj noćenja, a to su: objekti u domaćinstvu, kampovi i hoteli.

Grafikon 2: Smještajni objekti Ličko-senjske županije

Izvor: Obrada autora prema podacima HGK, Turizam Ličko-senjske županije u brojkama (<https://www.hgk.hr/documents/turizamlickosenjske-zupanije6033badfb0645.pdf>)

Sukladno podacima Hrvatske gospodarske komore iz 2020. godine objekti u domaćinstvu rukovode s najvećim brojem smještajnog kapaciteta odnosno raspoložu sa 42,

74% u ukupnim smještajnim kapacitetima, nakon toga su kampovi koji zauzimaju 11,90% pa hoteli koji rukovode sa 3,72%. Ostali smještajni objekti zauzeli su 41,64% ukupnih smještajnih kapaciteta, a redom od ukupnog broja kreveta to su: vikendice ili stanovi za odmor, vikendice ili kuće za odmor, kuće stanovnika gradova ili općina, apartmani, sobe za iznajmljivanje, kamp odmorišta, hosteli, studio apartmani, pansioni, kampirališta, stanovi stanovnika gradova ili općina, vikendice ili izvorne obiteljske kuće, planinarski domovi, turistička naselja, studentski ili učenički domovi, objekti za robinzonski smještaj, kuće za odmor, organizirana kampiranja, objekti na seljačkim domaćinstvima, aparthoteli, turistički apartmani, odmarališta za djecu, te su redom vidljivi u tablici ispod.

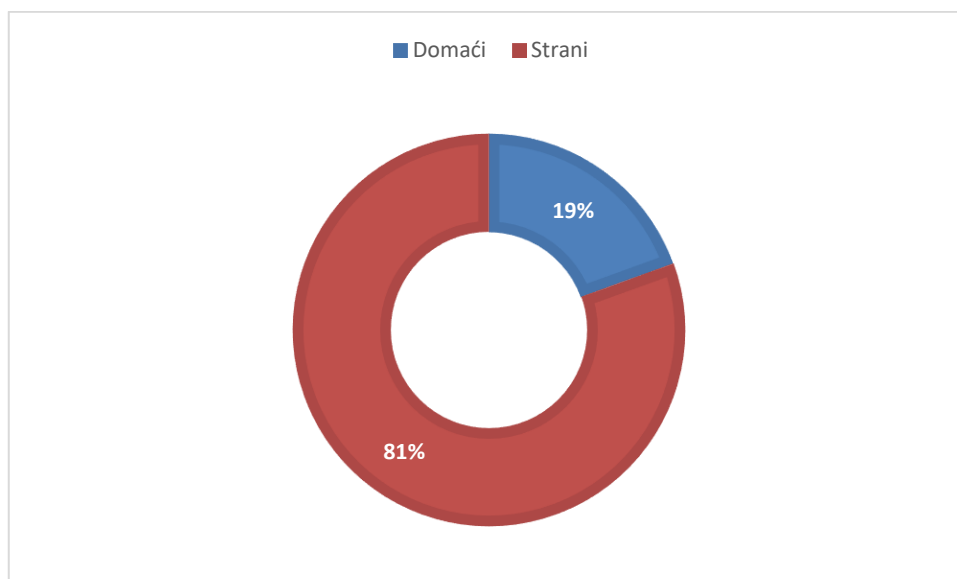
Tablica 1: Druge vrste smještajnih objekata u Ličko-senjskoj županiji 2020. godine

DRUGE VRSTE SMJEŠTAJNIH OBJEKATA	KREVETI	OBJEKTI
Vikendice/stanovi za odmor	9646	2917
Vikendice/kuće za odmor	6367	1387
Kuće stanovnika grada ili općine	1667	375
Apartmani	1486	151
Sobe za iznajmljivanje	1448	56
Kamp odmorišta	888	6
Hosteli	776	12
Studio apartmani	725	171
Pansioni	441	12
Kampirališta	264	3
Stanovi stanovnika grada ili općine	245	60
Vikendice/izvorne obiteljske kuće	233	46
Planinarski domovi	165	5
Turistička naselja	160	2
Studentski ili učenički domovi	148	2
Objekti za robinzonski smještaj	111	6
Kuće za odmor	107	18
Organizirana kampiranja	90	2
Objekti na seljačkim domaćinstvima	62	10
Aparthoteli	32	1
Turistički apartmani	30	1
Odmarališta za djecu	20	1
SVEUKUPNO	25 111	5 244

Izvor: obrada autora prema podacima HGK, Turizam u brojkama Ličko-senjske županije (<https://www.hgk.hr/documents/turizamlickosenjske-zupanije6033badfb0645.pdf>)

Potražnja u Ličko-senjskoj županiji može se prikazati ukupnim brojem dolazaka od strane domaćih i stranih gostiju, kao i prosječnom dužinom boravljenja gostiju unutar destinacije. “Sukladno podacima HKG u 2020. godini, Ličko-senjska je županija na osmom mjestu, odnosno s 4% ukupnih dolazaka u Hrvatsku, no u strukturi noćenja se nalazi na bližem sedmom mjestu od prethodnog obilježja sa 3% ukupnih noćenja u Hrvatskoj. Među turistima strani gosti su činili 80,52%, a domaći 19,48%. Ustanovljeno je da su strani gosti ostvarili veći postotak noćenja od 77,27%, a domaći gosti 22,73%. Među dominantnim stranim gostima najveći broj je iz bliskih država Europske Unije, a to su Poljska, Slovenija i Njemačka, kao i udio noćenja stranih gostiju. Domaći gosti uglavnom pristižu iz triju županija: Zagrebačke županije, Primorskog kraja i grada Zagreba. Grad Novalja je 2020.g. imao najviše turista, njih 126 056. Grad Perušić imao je najmanji broj dolazaka, njih 769. Najmanje dolazaka u 2020. godini imali su gradovi Novalja i Perušić te ostale općine i gradovi županije gdje je broj pao za više od 50%. Razlog tome je pandemija Covid-19 koja je zahvatila cijeli svijet, a čije ćemo utjecaje osjećati i u nadolazećim godinama. Najznačajniji pad zabilježen je u gradu na Plitvičkim jezerima, rezultat iznosio samo 18,17% u odnosu na 2019. Grad Otočac bio je drugi grad s najvećim padom, s rezultatom 2020. od samo 20,90% rezultata iz 2019. godine.”⁸

Grafikon 3: Udio domaćih i stranih gostiju 2020. godine

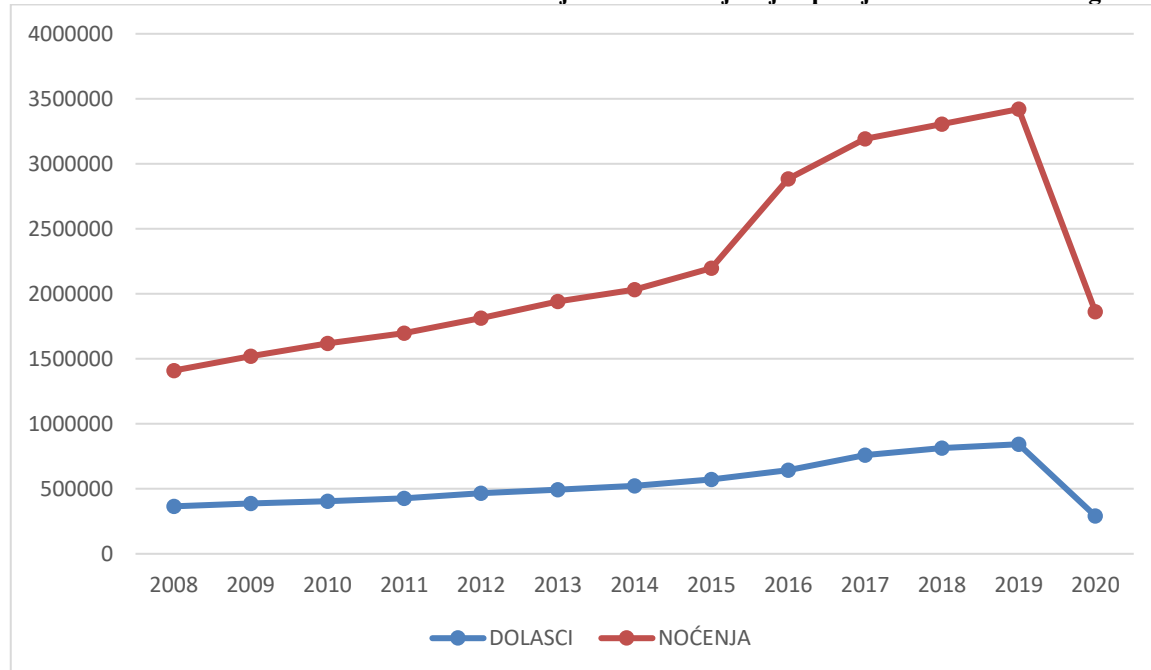

Izvor: Obrada autora prema podacima Hrvatske gospodarske komore, Turizam Ličko-senjske županije u brojkama

⁸ Hrvatska gospodarska komora, Turizam Ličko-senjske županije u brojkama, str. 9

“Prosječna duljina boravka gostiju porasla je za 57,69% u odnosu na 2019. godinu. Turisti su se najdulje zadržavali u primorskim destinacijama, ponajviše u Novalji i Staroj Novalji, dok su se u kontinentalnim destinacijama najduže zadržavali u gradu Gospiću gdje se prosječni boravak turista povećao se za 59,98%.“⁹

Grafikon 4: Realizirani turistički dolasci i noćenja u Ličko-senjskoj županiji od 2008. do 2020. godine

Izvor: obrada autora prema podacima Hrvatske gospodarske komore, Turizam Ličko-senjske županije u brojkama

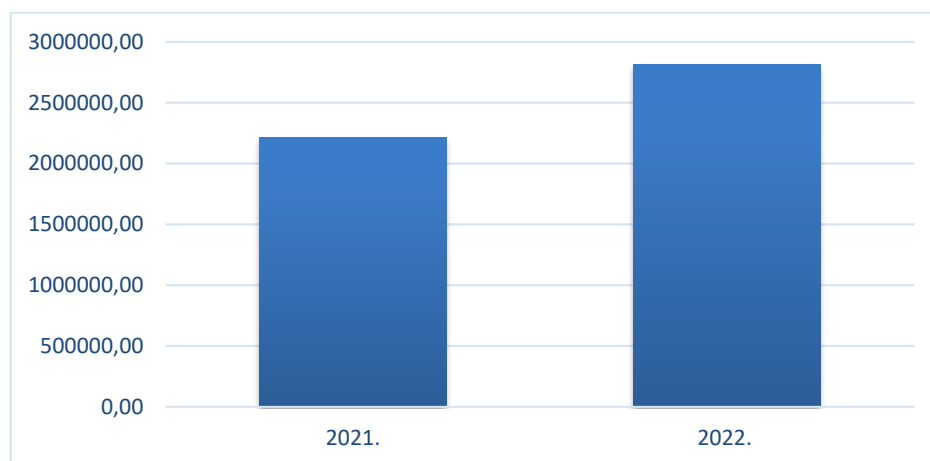
Grafikon iznad pokazuje dolaske i noćenja turista u Ličko-senjsku županiju od 2008. - 2020. te je primijećen vrhunac rasta dolazaka i noćenja u 2019. godini, međutim dolazi do drastičnog pada dolazaka i noćenja u 2020. godini radi već spomenute pandemija Covida-19.

Najnoviji podatci Hrvatske gospodarske komore iz 2022. godine prikazuju nam porast broja noćenja u Ličko-senjskoj županiji 2021. i 2022. godine, broj noćenja je u porastu, što znači da se Republika Hrvatska kao i Ličko-senjska županija malo po malo oporavljaju od pandemije stoga se u 2022. godini zabilježilo 2 815 000 noćenja, što je i dalje manje nego

⁹ Hrvatska gospodarska komora, Turizam Ličko-senjske županije u brojkama, str.10

rekordne 2019. godine kada je u Ličko-senjskoj županiji zabilježeno 3 420 736 noćenja. Ispod je u grafikonu prikazan porast noćenja u 2022. godini za razliku od 2021. godine.

Grafikon 5: Broj noćenja u Ličko-senjskoj županiji 2021. i 2022. godine

Izvor: Obrada autora prema podacima Hrvatske gospodarske komore, Turizam u brojkama 2022.

1.4. Turističke aktivnosti na ruralnom području Ličko-senjske županije

Ruralni turizam se smatra aktivnošću ili čak pokretom koji stanovnike gradskih i urbanih sredina vraća prirodi i korijenima te generira niz negospodarskih i gospodarskih aktivnosti u ruralnim sredinama, a neke od njih su:

- proizvodnja zdrave i prirodne hrane, čija potražnja raste, posebice u zemljama koje su visoko razvijene,
- na suvremenijoj osnovi pridonosi obnavljanju poljoprivredne proizvodnje uzimajući u obzir već poznato tržište i potrošače, a to sve na maloj površini,
- osigurava turistima u ruralnih sredina kvalitetno aktivan odnos prema prirodi te poljoprivrednoj proizvodnji na OPG-ovima, a upravo to se uključuje u ruralne oblike turizma
- ruralnim oblicima turizma afirmiraju se sve one vrijednosti koje daju ruralne sredine, omogućavaju današnjem suvremenom čovjeku povratak izvornim prirodnim vrednotama, poljoprivrednim ozračjima, te garantira smanjenje pritiska i stresa

urbaniziranih područja koji u većini slučajeva ne dopuštaju čovjeku da osjeti iskonsku slobodu življenja,

- razvijanje ruralnih oblika turizma obuhvaća kompletnu ruralnu sredinu s ukupnim ugođajem života na selu: ozračjem življenja i arhitekture, vegetacije i faune, tradicijske kulture kao što su nošnje, folklor, gastronomija i slično...¹⁰

Ruralna područja Ličko-senjske županije nude značajne mogućnosti za razvoj turizma i raznovrsnih turističkih aktivnosti namijenjenih domaćim i stranim turistima. Sukladno popisu koji je napravljen od strane Vijeća Europe turističke aktivnosti na ruralnim područjima bile bi naredne:

1. TURE:

- ture pješaćenja
- ture jahanja
- ture u kamp kućici
- motorizirane ture
- biciklističke ture
- ture trčanja na skijama ¹¹

Od nabrojanih stavki u Ličko-senjskoj županiji moguće je birati između nekoliko pješačkih staza od kojih su najpoznatije Premužićeva staza duga 57 kilometara u NP Sjeverni Velebit, uspon na Veliki Zavižan, Zavižansku kosu, Lubenovac i Pivčevac također u NP Sjeverni Velebit, obilazak NP Plitvička jezera te Čorkove uvale i Oštrog Medveđaka. Poučna staza Terezijana nalazi na području PP Velebit, kao i poznata uvala Zavrtnica. Obilazak Gacke doline i rijeke Gacke gdje su trenutno napravljena i nova šetališta. Hrvatski Savez Hodanja zajedno sa Turističkom zajednicom Ličko-senjske županije i Lika travel d.o.o. svake godine prvog vikenda u devetom mjesecu organizira dvodnevni festival hodanja u Gospiću i Otočcu a svaki grad ima po tri rute – 10, 20 i 30 kilometara.

Aktivnost jahanja u Ličko-senjskoj županiji dostupna je na tri ranča, Ranch Terra, Ranch Equus Igri i Ranch Vel'ki Mlin te postoje dva konjička kluba KK Lički Vagir te KK Salvahas.

¹⁰ Ružić P., Ruralni turizam Istre – pretpostavke i činitelji razvoja, stanje i perspektiva, str. 9.

¹¹ Ružić P., Ruralni turizam, Institut za poljoprivredu i turizam Poreč, 2005. str. 14.

Na području Ličko-senjske županije svake godine raste i broj biciklističkih staza kao i zainteresiranih turista za biciklizam. Na planini Velebit nalazi se 6 biciklističkih staza od kojih je najduža 44,5 kilometara. Na području Otočca također se nalazi 6 uređenih biciklističkih staza od kojih je najpoznatija Barkanova staza na kojoj se svake godine održava i utrka Barkanijada.

U motorizirane ture mogu se ubrojiti sve ture obilazaka ruralnih područja Ličko-senjske županije quadovima i motorima.

2. AKTIVNOSTI NA VODI

- ribolov
- plivanje
- boravak na rijekama
- kanu i rafting
- windsurfing
- utrkivanje brzim čamcima
- jedrenje¹²

Rijeke Gacka i Lika godišnje privuku na tisuće zaljubljenika u ribolov. Gacka je najpoznatija sportsko-ribolovna hrvatska rijeka. Jezero Kruščica također je oaza za ribolovce gdje se mogu uloviti veliki primjerci štika i preko 17 kilograma.

S obzirom da Ličko-senjska županija na svom teritoriju ima i morski dio obale i otoka Paga, plivanje je najpoznatija ljetna aktivnosti na obali, kupanje u nekim dijelovima rijeka također je moguće.

Vožnja kajacima ili kanuima na rijeci Gackoj ili Lici atraktivni je dio turističke ponude Ličko-senjske županije.

3. AKTIVNOSTI U ZRAKU POMOĆU:

- malih zrakoplova
- jedrilica, hang-gliding-a
- balona na topli zrak¹³

¹² Ibidem.

¹³ Ibidem.

Nabrojane aktivnosti ne postoje u Ličko-senjskoj županiji, aktivnost koja postoji je paragliding koja postaje sve poznatija u ovoj županiji. Najpoznatija lokacija za paraglidere u Ličko-senjskoj županiji je Bjelopolje kod Korenice a mogući su i tandemski letovi.

4. SPORTSKE AKTIVNOSTI:

- tenis
- golf
- spuštanje i penjanje po stijenama ¹⁴

Tenis tereni nalaze se u Gospiću, Otočcu, Perušiću i Pagu. Golf nije popularan sport niti u Hrvatskoj pa stoga nije ni u Ličko-senjskoj županiji. U gradu Otočcu nalazi se boćalište a odmah pored i kuglana. Penjanje po stijenama najpoznatije je na planini Velebit, dok je u adrenalinskim parkovima moguće penjanje i spuštanje na formiranim stijenama raznih razina i težina.

5. AKTIVNOSTI OTKRIVANJA ZANIMLJIVOSTI, RADNIH PROCESA:

- lokalna proizvodnja, poljoprivredna poduzeća ¹⁵

U Ličko-senjskoj županiji dostupan je veliki broj različitih radionica za stanovnike i posjetitelje. Radionice rezidbe voćaka održavaju se na nekom od lokalnih OPG-ova u Lici učeci prisutne o svih važnim detaljima obrezivanja voćaka. Radionice tkanja, seminar ličkog prela, radionice pletenja coklji samo su par od brojnih.

6. KULTURNE AKTIVNOSTI:

- arheologija
- područja pod restauracijom
- tečajevi ručnog rada
- umjetničke radionice
- folklorne grupe
- kulturni, gastronomski i drugi izvori i podrijetla ¹⁶

U Ličko-senjskoj županiji nalaze se brojna arheološka nalazišta, najstarije je paleolitičko nalazište Donje Pazarište, veliki broj nekropola, špilja Bezdanjača iz brončanog doba,

¹⁴ Ibidem.

¹⁵ Ibidem.

¹⁶ Ibidem.

japodski lokaliteti u Gackoj dolini. U Otočcu se održava smotra folklor, jedina takve vrste u Ličko-senjskoj županiji gdje se okupljaju domaće i gostujuće folklorne skupine i predstavljaju materijalnu i nematerijalnu baštinu svojih krajeva. Najvažnije kulture manifestacije je Senjski karneval, najstarija karnevalska manifestacija u Hrvatskoj, Eko-etno festival u Otočcu, tradicionalna izložba Jesen u Lici u Gospiću.

7. AKTIVNOSTI ZDRAVSTVENOG KARAKTERA:

- fitness trening
- zdravstvene pogodnosti ¹⁷

Sva četiri grada u Ličko-senjskoj županiji imaju svoje teretane, samim time kao i u cijeloj Hrvatskoj i u Ličko-senjskoj županiji je broj stručnih i profesionalnih fitness trenera u porastu, veliki grupni treninzi još uvijek nisu organizirani. Apiterapija je komplementarna metoda očuvanja zdravlja i podizanja kvalitete života, te se odnosi na udisanje zraka iz pčelinjih košnica koje je ljekovito za osobe s bolestima dišnog sustava kao što su bronhitis i astma, pogodno djeluje i na kardiovaskularni te želučano crijevni sistem. Sve veći broj OPG-ova koji se bave pčelarstvom odlučuje se upravo za izgradnju inhalacijskih komora i bavljenje apiterapijom.

Sve ove i još mnogo drugih turističkih aktivnosti dostupno je u Ličko-senjskoj županiji, motivaciju za daljnji razvoj ovih i novih oblika turističkih aktivnosti poduzetnicima daju upravo ruralni turisti koji žele istraživati i uživati u čistoj prirodi uz bavljenje sportovima, njihova želja za boravkom u ruralnim destinacijama Ličko-senjske županije motivacija je za daljnji nastavak bavljenja ovim oblikom turizma, sa svim njegovim pojavnim oblicima.

¹⁷ Ibidem.

2.OSNOVNA OBILJEŽJA LIČKO-SENJSKE ŽUPANIJE

Na prostoru Ličko-senjske županije smještena su četiri grada: Gospić, Otočac, Senj i Novalja, te osam općina: Donji Lapac, Brinje, Lovinac, Udbina, Plitvička jezera, Vrhovine, Karlobag i Perušić. Na najnovijem popisu stanovništva iz 2021. godine u županiji borave 42 893 stanovnika, što je veliki pad u usporedbi sa popisom stanovništva iz 2011. godine kada je bilo 50 927 stanovnika. U deset godina županija je ostala bez 8 034 stanovnika i zato iako teritorijalno najveća županija, ova županija je i najrjeđe naseljena. U županiji prevladava uglavnom starije stanovništvo, dok mlađe stanovništvo seli tragajući za boljim životom i boljim poslovima.

2.1. Teritorij i geoprometni položaj županije

„Ličko-senjska županija ima najveću površinu od svih županija u Republici Hrvatskoj, a iznosi 5 350, 50 km² te pokriva 9,46% od ukupnog državnog teritorija. Smještena je između tri županije i susjedne države Bosne i Hercegovine. Smjestila se između Primorsko-goranske županije na sjeverozapadu, Karlovačke županije na sjeveru, Zadarske županije na jugu i jugoistoku te Bosne i Hercegovine na istoku.

Ličko-senjskoj županiji pripada i dio teritorijalnog mora i obale i to 596,63 km² (1,9% hrvatskog morskog akvatorija) i 2,29 km² površine otoka Paga (0,07% površine svih otoka), ovim se ne povećava samo površina Ličko-senjske županije već i njeno značenje pogotovo kada je turizam u pitanju.“¹⁸

Ličko-senjska županija ima važan i centralni geoprometni položaj, naime kroz županiju prolaze važne državne ceste koje spajaju tri najveća hrvatska grada, a to su Split, Rijeka i Zagreb. Izgradnjom autoceste Zagreb – Split koja izravno prolazi kroz Ličko-senjsku

¹⁸ Službena stranica Ličko-senjske županije, Opći podatci <https://licko-senjska.hr/o-zupaniji/info/opci-podatci>

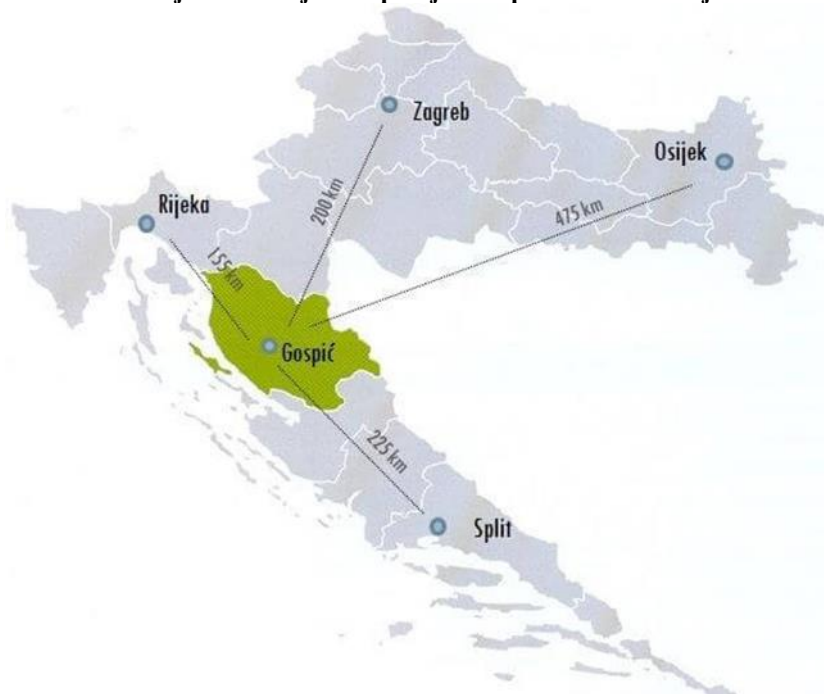
županiju županija je dobila mogućnost ostvarivanja boljeg gospodarskog razvitka te je time još više ojačala svoj centralni geoprometni položaj.

Željeznički promet Ličko-senjske županije ima veoma dugu tradiciju. Stanje pruge i kolodvorskih zgrada trenutno nije u dobrom stanju te se jako malo toga saniralo od posljednjeg rata. Kako ipak željeznički promet ne bi u potpunosti propao Ličko-senjski župan i Hrvatske željeznice potpisale su ugovor o besplatnom putovanju studenata i umirovljenika koji imaju prijavljeno prebivalište u županiji, te su im na taj način financijski olakšali i omogućili putovanje vlakom.

U županiji su dvije manje zračne luke, korištene isključivo nekada za vojne potrebe, a sada za športske, te djelić zrakoplovne luke Željava koja je smještena kraj same granice Hrvatske sa Bosnom i Hercegovinom.

Pomorski promet nekada je najrazvijeniji bio u Senju i Karlobagu, međutim ove luke više nemaju važno prometno značenje otkako se luka u Rijeci izgradila i povezala sa ostatkom Europe. Trenutno je najvažnije trajektno pristanište u naselju Prizna koja spaja kopno i otok Pag, te Stinica koja spaja kopno i otok Rab.

Slika 2: Položaj Ličko-senjske županije u Republici Hrvatskoj

Izvor: preuzeto sa službene stranice Ličko-senjske županije, Opći podatci

2.2. Prirodni činitelji razvoja ruralnog turizma Ličko-senjske županije

U fokusu današnjih urbanih stanovnika je zanimanje za boravak u ruralnim sredinama koje obilježavaju predivna priroda, krajolici, zaštićena priroda, izvorna okolina ruralnih zajednica te nestaje strah od netaknute prirode već nastaje želja za istraživanjem iste.

Prirodne činitelje razvoja ruralnog turizma čine klimatski, hidrografski, reljefni, biljni i životinjski činitelji kao i poljoprivreda i ekološka poljoprivreda. Ličko-senjska županija na svom području objedinjuje sve od elemente i činitelje čime ruralna ponuda dobiva na kvaliteti i turističkoj atraktivnosti.

2.2.1. Klimatski činitelji

Vrlo važno obilježje destinacije je upravo klima koja je specifična u Ličko-senjskoj županiji. Naime ovdje se na nekim dijelovima sastaju i miješaju primorska, planinska i kontinentalna klima. Klimu Ličko-senjske županije karakteriziraju hladne i duge zime te topla i vruća ljeta s velikim temperaturnim oscilacijama, gdje preko ljeta dnevna temperatura može iznositi i do 35°C, a preko noći se spušta nekada i do 0°C.

Najhladniji mjeseci su siječanj i veljača, dok su najtopliji srpanj i kolovoz kada je glavna turistička sezona. Kao i svugdje u svijetu i ovdje se primjećuju velike globalne promjene, svaka godina je drugačija i više nema pravila kakva će godišnja doba biti. Posljednjih godina uočava se trend povećanja temperature i dostižu se temperaturni rekordi. Problem reprezentiraju i kisele kiše koje padajući zagađuju šume i vegetaciju te oštećuju kulturne i druge spomenike. Vegetaciji nije pridonijela ni izgradnja autoceste A1 koja prolazi kroz najugroženija područja bukve i jele.

Grad Senj je u Ličko-senjskoj županiji najtopliji, također je i drugi hrvatski grad po broju sunčanih dana te ima prosječno 2 338 sati sunčevog sjaja tijekom jedne godine. Područje općine Lovinac je najhladnije u županiji, kao i jedno od najkišovitijih područja Hrvatske gdje godišnje padne otprilike 3 000 mm padalina.

„Područje Ličko-senjske županije je umjereno vlažno područje, pogodno za život ljudi te vrlo pogodno za rast biljaka. Mjesec kolovoz i općenito ljetni mjeseci bilježe najmanje naoblake, dok je mjesec studeni najoblačniji mjesec u godini. Prosječna godišnja količina oborina veća je od hrvatskog prosjeka te na najnižim i srednjim krajevima Ličke uvale pretežno iznosi između 1 000 i 1 500 mm, dok na krajnjim i gorsko planinskim predjelima Velebit i Plješivice iznosi između 1 500 i 2 000 mm.“¹⁹

Za područje Ličko-senjske županije karakteristični su južni i sjeverni vjetar, a na obalnom području ostvaruju najveće brzine. Podvelebitsko područje karakteristično je po čestoj i jakoj buri.

2.2.2. Hidrografski činitelji

Hidrografski činitelji su vrlo važan element turističke ruralne ponude. Vode su značajni prirodni resurs Ličko-senjske županije te pripadaju djelomično jadranskom i donekle crnomorskom slivu. Rijeka Lika i rijeka Gacka najznačajnije su rijeke jadranskog sliva, te one formiraju i vlastite slivove. Una, Krbava, Krbavica i Korana glavne su rijeke crnomorskog sliva. Osim rijeka od velikog županijskog značaja su i jezera, Plitvička jezera, a redovito stanje površinskih voda provodi se na dva najveća jezera Plitvičkih jezera, Kozjak i Prošćansko jezero.

Vodno-gospodarstvo Ličko-senjske županije od iznimne je važnosti i ima veliki utjecaj na sve druge aspekte gospodarstva Ličko-senjske županije i šire. Na sjeverozapadnom dijelu županije nalaze se dragocjene strateške rezerve podzemne vode prvog tipa.

75% kućanstava Ličko-senjske županije ima vodoopskrbni priključak te se napajaju iz 9 ključnih vodovoda, te malih i lokalnih vodovoda s vlastitim izvorištima.

Sve većom urbanizacijom, koje se dijelom događa i zbog razvoja turizma, povećava se dužina i broj vodovoda koji predstavljaju opasnost za okolno područje. Klimatske promjene

¹⁹ Županijski glasnik Ličko-senjske županije, Akt županijske skupštine Ličko-senjske županije, Gospić, 20. ožujka 2023. str.14 https://licko-senjska.hr/images/uploads/3157/broj_9a_2023.pdf

te velike oscilacije u količini padalina povećavaju rizike od poplava na područjima Ličko-senjske županije.

2.2.3. Reljefni činitelji

Reljefni čimbenici važni su za element atraktivnosti ruralnog područja. Reljef Ličko-senjske županije dinamičan je i raznovrstan te se može podijeliti na tri zasebne i jedinstvene cjeline:

- velebitski planinski lanac dug 100 kilometara
- zapadno-lička uvala između Velebita, Kapele i Ličkog sredogorja
- dio otoka Paga koji spada pod Ličko-senjsku županiju

Lika i Ličko-senjska županija oduvijek su bile poznate kao krški kraj s nizom planinskih masiva odvojenih dolinama i poljima kroz koje protječu rijeke i u kojima su se smjestila jezera. Najveća krška polja su: Krbavsko polje, Ličko polje, Koreničko polje, Gacko polje i Lapačko polje. Dominiraju vapnenac i dolomit, vodopropusne stijene u kršu. Jedina prirodna jezera su Plitvička jezera, dok su jezero Kruščica i Gusić jezero nastali umjetno izgradnjom hidroelektrane.

Lika je gorska regija okružena planinama, Mala Kapela na sjeveru, Lička Plješivica na istoku, Velebit na jugu te Velika Kapela na zapadu te spada pod planinsku zaravan što znači da postoje ravni dijelovi reljefa koji su na većoj nadmorskoj visini. Kao što je već spomenuto, izmjenjuju se rijeke i doline sa zaravnjenim dijelovima koje okružuju planine i gore. Razlika je između vrhova planina i vrhova gora, vrhovi planina su stjenoviti, dok su vrhovi gora obrasli šumama.

Slika 3: Zemljovid reljefnih oblika Hrvatske s naglaskom na Ličko-senjsku županiju

Izvor: Gorska Hrvatska - smještaj, reljef, podneblje (<https://hr.izzi.digital/DOS/54720/55510.html>)

2.2.4. Biljni i životinjski činitelji

Biljni činitelji i životinjski činitelji važni su te usmjeravaju i privlače posjetitelje u pojedine ruralne predjele. Raznovernost biljnog i životinjskog svijeta pridonosi atraktivnošću krajolika te čini da se turisti osjećaju ugodno i očarano. Ličko-senjska županija dom je za brojne životinjske i biljne vrste, od kojih su neke zaštićene, a neke i endemske što znači da rastu samo na određenom području i nigdje drugdje u svijetu.

„U NP Paklenica zabilježeno je 1 000 biljnih vrsta i podvrsta, od kojih je 79 endemično, zbog toga se park svrstava u floristički vrijedno svjetsko područje. Dominiraju zajednice glavočike, lepirnjače, trave, usnače, ružovke i karanfili. U pukotinama stijena na Paklenici specifični su mikroklimatski uvjeti gdje biljke preživljavaju i u nepogodnim vremenskim uvjetima, te se upravo u tim pukotinama nalazi i veliki broj endemskih vrsta kao što su: prozorski zvončić, hrvatski zvončić, vadlštajnov zvončić i okrugolisna pjeskarica. U

kamenjarima obitavaju tulipani, presličice, planinski likovci, krkavine i gromotulji, a u udolinama gdje se dugo zadržava snijeg nalaze se brojni kranjski ljiljani, majčina dušica, mahunka, veliki lisjak i orhideje od kojih je najljepša gospina papučica. Dominira šuma bukve, bora, hrasta i graba, a u njima žive medvjedi, vukovi, divlje svinje, jazavci, srne, jeleni, lasice, vjeverice...²⁰

Na Velebitu također prevladavaju šume bukve i javora, a najzanimljivije zaštićene biljke su: endemska Velebitska degenija, prozorski zvončić, hrvatska sibireja i valdštajnova zvončika. Kao i u cijeloj Ličko-senjskoj županiji i na Velebitu žive medvjedi, vukovi, risovi, divlje mačke, divlje svinje, tetrijebi gluhanjaci, suri orlovi, razne vrste sova i leptira.

Sve ove biljke i životinje karakteristične za ovu županiju privlače ljubitelje prirode da istražuju planine, livade i doline Ličko-senjske županije kako bi uživali i istraživali ruralne prostore.

2.2.5. Poljoprivreda i ekološka poljoprivreda

Važni elementi razvoja Ličko-senjske županije su poljoprivreda i stočarstvo. Očuvana poljoprivredna zemljišta pogodna su za razvoj poljoprivrede i ekološke poljoprivrede koja zauzima skoro 50% u ukupnoj poljoprivredi Ličko-senjske županije. Na području općine Udbina nalazi se najviše ekološko poljoprivrednih zemljišta. Uz turizam, poljoprivreda je važna gospodarska djelatnost kojoj ne idu u prilog depopulacija županije te visoka starosna dob poljoprivrednika.

U ruralnim područjima Ličko-senjske županije poljoprivreda se označava kao značajan činitelj razvoja ruralnog turizma. „Da bi se poljoprivreda na ruralnim područjima mogla razvijati potrebno je:

- prisustvo poljoprivrednog zemljišta
- prisustvo povoljnih klimatskih, hidrogeoloških te ostalih uslova za razvitak poljoprivrednih djelatnosti

²⁰ Nacionalni park Paklenica, Prirodna baština <https://np-paklenica.hr/hr/park-hr/prirodna-ba%C5%A1tina>

- prisustvo povoljnog ekonomsko tržišnog okruženja“²¹

Svi ovi elementi zadovoljavajući su u Ličko-senjskoj županiji stoga poljoprivreda i jeste jedna od glavnih strateških djelatnosti važna za razvoj županije, te bez nje ne bi bilo ni razvoja turizma, posebno razvoja ruralnog turizma.

Obiteljska poljoprivredna gospodarstva su ruralnim turistima najzanimljivija, pogotovo ako imaju razvijenu poljoprivrednu proizvodnju i uređeno gospodarsko zemljište. Ono što skoro svako obiteljsko gospodarstvo proizvodi je domaći lički krumpir.

Od ratarskih kultura najpoznatije su pšenica, zob, ječam, tritikal, kukuruz, pir, od kojih se dobiva kvalitetno domaće brašno za proizvodnju domaćeg kruha i ostalih tijesta.

Na području grada Gospića uzgaja se skoro 50% od ukupne populacije krava buša u Hrvatskoj. Iz ovčarskih pasmina najpoznatija je ovca lička pramenka.

„Ekološka poljoprivreda je proizvodnja hrane uz minimalno ili bez korištenja umjetnih gnojiva, pesticida, herbicida i ostalih kemijskih sredstava.“²² Hrvatska i Ličko-senjska županija imaju povoljne uvjete za razvoj ekološke poljoprivrede.

2.3. Društveni činitelji razvoja ruralnog turizma Ličko-senjske županije

Da bi određeni prostor bio atraktivan mora posjedovati određene društvene elemente odnosno atraktivnosti, a to su: spomenici kulture, pučka kultura, običaji i igre, kulturne ustanove, tradicijsko graditeljstvo i stanovanje. U nastavku će biti prikazano ono što se nalazi na prostoru Ličko-senjske županije.

²¹ Ružić P., Ruralni turizam, Institut za poljoprivredu i turizam Poreč, 2005., str.51.

²² Ružić P., Ruralni turizam, Institut za poljoprivredu i turizam Poreč, 2005., str.53.

2.3.1. Spomenici kulture

Spomenici kulture važan su atraktivni čimbenik Ličko-senjske županije, te su to pokretni i nepokretni predmeti i građevine iz prošlosti te je vrlo važno da oni:

- ispunjavaju kulturno obrazovnu funkciju
- dopunjavaju krajolik
- omogućavaju estetski užitak

U nastavku su u tablici prikazani neki od najpoznatiji i najprepoznatljivijih spomenika kulture Ličko-senjske županije.

Tablica 2: Najpoznatiji muzeji i sakralna baština Ličko-senjske županije

Muzeji	<p>Muzej Lika Gospić – sadržava i skrbi za sve pokretne i stacionarne spomenike kulture sa kopnenog područja Ličko-senjske županije</p> <p>Muzej Gacke Otočac – zavičajni muzej sa stalnom postavom o dugoj povijesti i tradiciji ovog kraja</p> <p>Gradski muzej Senj – smjestio se u palači obitelji Vukasović iz 15. stoljeća</p> <p>Gradski muzej Novalja – čuva najvažnije povijesne spomenike sjevernog dijela otoka Paga</p> <p>Muzej šumarstva Krasno – objekt sa dvostrukom funkcijom, u prizemlju se nalazi muzej, iznad toga sobe za iznajmljivanje</p> <p>Memorijalni centar Nikola Tesla – rodna kuća Nikole Tesle koja 1976. godine postaje spomenik kulture</p> <p>Spomen dom Ante Starčevića – rodna kuća povjesničara Ante Starčevića</p>
Sakralna baština	<p>Crkva Navještenja Blažene Djevice Marije</p> <p>Biskupijska knjižnica Senj</p> <p>Crkvica sv. Roka u Radlovcu, srednji Velebit</p> <p>Stara crkva Majke Božje na Velikom Rujnu</p> <p>crkve sv. Karla Boromejskog u Karlobagu</p> <p>Župna crkva Krasno</p> <p>Župna crkva sv. Jurja u Sv. Jurju</p> <p>Kapucinski samostan s crkvom sv. Josipa u Karlobagu</p> <p>Župna crkva Baške Oštarije</p> <p>Župna crkva Uznesenja Sv. Križa u Perušiću</p> <p>Župna crkva Presvetog Trojstva u Otočcu</p>

Izvor: obrada autora prema podacima službenih stranica gradova i općina Ličko-senjske županije

Tablica 3: Najpoznatije utvrde i povijesni parkovi u Ličko-senjskoj županiji

Utvrde	Srednjovjekovni utvrđeni grad Mrsinj Utvrda Krst u Gradini Koreničkoj Utvrda Sokolac Brinje Stara utvrda Perušić Stara kula Udbina Utvrda Farkašić
Povijesni parkovi	Gačanski park hrvatske memorije Povijesni park Nehaj – Senj Spomen park Bratstva i Jedinstva

Izvor: obrada autora prema podacima službenih web stranica gradova i općina Ličko-senjske županije

2.3.2. Pučka kultura, običaji i igre

Pučka kultura Ličko-senjske županije očuvana je u folkloru, te uključuje odijevanje nošnji, tradicionalni ples i pjevanje, tradicionalnu glazbu, stare običaje i zanate.

Kulturna umjetnička društva – KUD-ovi dio su tradicije Ličko-senjske županije te sa svojim bogatim kulturno – umjetničkim programima putuju po cijeloj županiji, Republici Hrvatskoj i šire te drugima predstavljaju pučku kulturu i običaje Ličko-senjske županije. Najpoznatiji i KUD-ovi sa najdužom tradicijom su: KUD Dangubica Kuterevo, KUD Gacka Ličko Lešće, KUD Lipa Sinac, FD Otočac, FD Dr. Ante Starčević Gospić, KUD Brinje, HKUD Perušić, HKUD Lika Lički Osik, KUD Katarina Zrinski Donji Lapac.

„Smotra folkloru se u Otočcu organizira od 1999. godine i ona je tradicionalna manifestacija koja traje dva dana. Običaj je da se prvog dana odabire najljepša djevojka u narodnoj nošnji, a od 2013. se bira i najoriginalnija narodna muška nošnja. Stručno povjerenstvo prati rad Smotre koja je prerasla i u značajnu manifestaciju kulturnih tradicija Ličko-senjske županije, to jest u prezentiranje, njegovanje te komuniciranje autentičnih pučkih vrijednosti i pučke baštine spomenutog podneblja i raznih drugih podneblja Republike Hrvatske. Ovo je jedina ovakva manifestacija na području Ličko-senjske županije. Potiče educiranje na području sviranja narodnih instrumenata, posebice kuterevske

tamburice dangubice. Smotra je prešla iz poštivanog okupljanja poklonika tradicijske kulture u mjesto u kojem se kultura u ta dva dana prenosi, proživljava i živi.“²³

Kulturne ustanove u kojima se organiziraju susreti folkloru su Pučko otvoreno učilište Dr. Ante Starčević Gospić, Gacko pučko otvoreno učilište Otočac, Pučko otvoreno učilište M.C. Nehaj Senj.

2.3.3. Kulturne ustanove

Kulturne ustanove su ustanove u kojima se organiziraju priredbe. Sukladno potencijalima i stupnju integriranja s turizmom kulturne ustanove razlikuju se po sljedećim skupinama:

- prva skupina uključuje ustanove čija se privlačnost za turizam sastoji u prikupljenim, izloženim i sistematiziranim predmetima od kulturne vrijednosti (u Ličko-senjskoj županiji to su muzej Gacke Otočac, muzej Lika Gospić, gradski muzej Senj, gradski muzej Novalja, memorijalni centar Nikola Tesla, Gačanski park hrvatske memorije)
- druga skupina uključuje ustanove koje svoju turističku aktivnost temelje na živim priredbama (u Ličko-senjskoj županiji to su Gacko pučko otvoreno učilište Otočac, Pučko otvoreno učilište dr. Ante Starčević Gospić i Pučko otvoreno učilište M.C. Nehajeva Senj)
- treća skupina uključuje jedinstvene obrazovne institucije koje putem osobitih obrazovnih metoda zaokupljaju one koji za vrijeme odmora ili školskih praznika povezuju rekreacijski sadržaj s odgojno – obrazovnim (ovakve kulturne ustanove ne postoje u Ličko-senjskoj županiji)

²³ GPOU, KULTURNO-UMJETNIČKI AMATERIZAM, Smotra folkloru <http://www.gpou-otocac.hr/kulturno-umjetnicki-amaterizam-smotra-folkloru-2/>

2.3.4. Tradicijsko graditeljstvo

S obzirom na klimu i podneblje u kojem se nalazi Ličko-senjska županija za gradnju je oduvijek u upotrebi bio kamen i drvo. Drvo je bilo najčešće korišteno za krovnu konstrukciju, grede i stijene, dok je kamenje korišteno za temelje, ograde, suhozide, podruma a čak i za gradnju cijele kuće ili drugog objekta.

Kuće su najčešće bile sagrađene kao prizemnice sa podrumom, duže pročelje uglavnom je imalo zatvoreni ganjak kojega su drvene stepenice povezivale sa prizemljem. Neke kuće su imale izvedenu po jednu krovnu kućicu. Podrum je uglavnom služio za životinje, a prizemlje je bilo mjesto za stanovanje. Kuće su ili žbukane ili obložene drvetom.

Štale su građene na sličan način kao i kuće, uglavnom su temelji i donji dio bili izgrađeni od kamena, a gornji dio i ispuna od drvene građe. Također su mogle imati krovne prozore za ubacivanje sijena.

Pekarije ili kuvarije bili su zasebni objekti, uglavnom puno manji od kuća i štala, te su mogle biti sagrađene u cijelosti od drveta ili u cijelosti kamena ili kombinacijom.

Očuvane primjerke ovakvih gradnji teško je naći, uglavnom su to napuštene kuće koje vrijeme nije mazilo. Raseljavanjem stanovništva i odlaskom u gradove kuće su se napuštale te nisu godinama održavane. U svrhu turizma, objekti se grade ovim tradicionalnim graditeljstvom kako bi turistima mogli pokazati i dočarati kako izgleda život u pravoj ličkoj kući kakve su nekada bile.

2.3.5. Stanovanje

Stanovanje je sastavni dio kulture ruralne sredine. Stanovanje u Ličko-senjskoj županiji prikazuje se tipičnim stambenim objektima, a to su drvene, kamene ili ciglene kuće, skoro svako veće seljačko obiteljsko gospodarstvo u svome dvorištu ima i ranije spomenutu pekariju i štalu. Štale su gospodarski dijelovi, u njima žive životinje te se obavljaju poljoprivredni poslovi i čuva mehanizacija.

U ruralnim dijelovima županije zgrade su uglavnom slobodno razmještene na poljoprivrednim gospodarstvima koje nije ograđeno ogradom. Zgrada za stanovanje uglavnom je prva, a iz nje su smještene gospodarske zgrade (štale, kokošinjci, hangari, svinjci...) te svaka od njih ima svoj zaseban ulaz.

3. LIČKO-SENJSKA ŽUPANIJA KAO DESTINACIJA RURALNOG TURIZMA

Razvitak ruralnog turizma Ličko-senjske županije u najvećoj mjeri se fokusira na održivost, što znači da se umjesto gradnje novih kapaciteta pokušavaju obnoviti i objediniti postojeći kapaciteti. Ovakvim fokusom se zaštićuje okoliš, osnažuje autohtona i tradicijska privreda, zadržava tamošnji seoski identitet, tradicija i običaji te se smatra budućnošću svjetskog turizma.

3.1. Nacionalni parkovi i park prirode kao turistički potencijal županije

O turističkim potencijalima Ličko-senjske županije govore izuzetno dobro očuvana prirodna bogatstva te činjenica da je više od 50% površine županije pod nekim oblikom zaštite. Nacionalni parkovi i parkovi prirode su nedirnuta prirodna bogatstva svake zemlje te su upravo u njima zabilježeni najveći brojevi dolazaka domaćih i stranih turista u Ličko-senjskoj županiji. Danas, a posebice za vrijeme epidemije Covida-19, želje i potrebe putnika i turista su turizam u divljini odnosno napuštanje vlastitih domova i kuća radi uživanja i istraživanja prirode i divljine. Tijekom restriktivnih mjera i lockdowna zbog koronavirusa svi vidovi kretanja bili su svedeni na najmanju oblik, a za to vrijeme doživjelo se poboljšanje kvalitete zraka, smanjenje emisije ugljikovog dioksida, smanjenje stakleničkih plinova te ljudi baš zbog tog razloga obzirnije razmatraju te izabiru opcije, tvrtke i hotele koji djeluju na način da što manje škodljivo utječu na okoliš.

3.1.1. NP Plitvička jezera

„Plitvička jezera su najveći i najstariji nacionalni park u Republici Hrvatskoj. Područje je oduvijek privlačilo ljubitelje prirode svojom jedinstvenom prirodnom ljepotom te su stoga

8. travnja 1949. godine prvi u Hrvatskoj proglašeni nacionalnim parkom. Procesi sedimentacije koji su formirali sedrene barijere i jezera predstavljaju jedinstvenu i unikatnu vrednotu, pa su Plitvička jezera 26. listopada 1979. godine dobili međunarodno priznanje te su uvršteni na UNESCO-ov popis svjetske baštine²⁴. „Nacionalni park je 1997. godine dopunjen da bi objedinio cijelo slivno područje i trenutno pokriva površinu nešto manju od 300 km². 81% cijelog Parka prekriveno je šumom, a vodena područja pokrivaju manje od 1% površine Parka.“²⁵ Mogućnosti koje su dostupne unutar ponude Nacionalnog parka Plitvička jezera su razgledavanje jezera, veslanje, planinarenje, bicikliranje te u zimskim mjesecima popularno je skijanje i sanjkanje.

3.1.2. NP Sjeverni Velebit

Nacionalni park Sjeverni Velebit smjestio se unutar granica Parka prirode Velebit. Ovaj nacionalni park je ujedno i najmlađi nacionalni park u Hrvatskoj koji je svoj status dobio 9. lipnja 1999. godine.

Najpoznatije mjesto Sjevernog Velebita je Zavižan gdje se nalaze planinarske kuće i domovi i najstarija visinska meteorološka postaja u Hrvatskoj formirana 1953. godine. „S obzirom da je Velebit prirodna granica između kontinentalne i mediteranske Hrvatske, na njegovom samom vrhu se sudaraju dvije različite klime – kontinentalna i maritimna, što rezultira nepredvidivim vremenskim prilikama te je postaja na Zavižanu od vrlo velike važnosti za meteorološku zajednicu“²⁶

Izgradnja Premužićeve staze koja je stekla svoje ime po Anti Premužiću, poznatom projektantu i inženjeru, započela je 1930. godine, a završena je 1933. godine ujedno je najpoznatija i najduža staza na Sjevernom Velebit. Dužina staze, koja se smatra se remek djelom, duga je 57 kilometara i izgrađena je od kamena. Ona olakšava istraživanje opasnih dijelova na cijelom području Sjevernog Velebita, te Hajdučkih i Rožanskih kukova, a

²⁴ Službena web stranica NP Plitvička jezera <https://np-plitvicka-jezera.hr/>

²⁵ Službena web stranica NP Plitvička jezera <https://np-plitvicka-jezera.hr/istrazite-park/>

²⁶ Službena web stranica NP Sjeverni Velebit <https://np-sjeverni-velebit.hr/www/hr/park/premuziceva-staza>

prostorno je ograničena od Zavižana do Baških Oštarija na području srednjeg Velebita. Premužićeva staza rasprostranjena je diljem cijelog Velebita, a samo 16 kilometara ove staze nalazi se u Nacionalnom Parku Sjeverni Velebit.

3.1.3. NP Paklenica

Nacionalni park Paklenica je 19. listopada 1949. godine imenovan drugim nacionalnim parkom Republike Hrvatske. Kao i nacionalni park Sjeverni Velebit, smjestio se unutar granica PP Velebita. Površina ovo nacionalnog parka jest 95 km², nalazi se na jugu Velebita na obroncima gdje su smješteni Vaganski vrh i Sveto Brdo koji spajaju kanjone Velike i Male Paklenice, a ujedno su i njihovi najveći vrhovi. Naziv Paklenica dolazi od smole koja se može naći na stablima crnog bora te se koristila u tradicionalnoj medicini pa i za bojanje drvenih brodova. Postoje dva ulaza u nacionalni park: Velika Paklenica (prvi ulaz) i Mala Paklenica (drugi ulaz).

Na teritoriju nacionalnog parka Paklenica nalazi se nekolicina planinarskih i pješačkih staza, čije su dužine u rasponu od 100 – 200 kilometara. Najpopularnije staze su:

- Kanjon Velika Paklenica – Anića luka – Lugarnica – Planinarski dom Paklenica
- Kanjon Velika Paklenica – Anića luka – Špilja Manita peć
- Špilja Manita peć – Vidakov kuk – Njive – Kanjon Velika Paklenica
- Kanjon Mala Paklenica – Njiva Lekina – Kanjon Velika Paklenica

3.1.4. PP Velebit

„Park prirode Velebit najveće je zaštićeno područje u Republici Hrvatskoj, prostire se na površini od 2 200 km². Počinje od prijevoja Vratnik na sjeverozapadu i završava u kanjonu Zrmanje na jugoistoku, te ima ukupnu dužinu od 145 kilometara.“²⁷ Naizmjenično se na

²⁷ Službena web stranica PP Velebit <https://www.pp-velebit.hr/hr/o-velebitu/opci-podaci>

vrhovima Velebita izmjenjuju tri različite klime: kontinentalna, planinska i mediteranska koje pogoduju razvoju raskošne biljne i životinjske raznolikosti.

Cerovačke špilje se zbog unikatne i posebne prirodne ljepote smatraju najvažnijim speleološkim objektom a povijesni ostatci tamo pronađeni proglašeni su zaštićenim prirodnim geomorfološkim spomenikom 1961. godine. Uvala Zavratnica važan je i jedinstven krajolik PP Velebita te se smatra jednom od najimpresivnijih uvala na području hrvatske obale i šire.

Zaštitni znak Velebita njegove su brojne planinarske i pješačke staze, a izbrojati ih je gotovo nemoguće. Staza je jako mnogo, većina ih se u pojedinim trenucima spaja sa drugim stazama, a opcije planinarenja i pješaćenja su bezbrojne, no najpopularnijih je njih 14. staza:

- Štirovača – Jovanović padež – Šatorina
- Kugina kuća – Težakovačko vrilo – Šatorinski doci – Šatorina
- Premužićeva staza – Ograđenica – Šatorina
- Vranjkova draga – Veliki Kozjak
- Lubenovac – Veliki Kozjak
- Premužićeva staza – Baške Oštarije – Veliki Alan
- Budakovo brdo – Bačić kuk
- Baške Oštarije – Kiza
- Baške Oštarije – Ljubičko
- Baške Oštarije – Sadikovac
- Rizvanuša – Visočica
- Ljubotić – Stap
- Prezid – sklonište Crnopac – Crnopac
- Put Malog Princa

3.2. Posebni oblici turizma u Ličko-senjskoj županiji

Ruralni turizam Ličko-senjske županije ostvaruje se u različitim oblicima a u nastavku su navedeni: turizam na seljačkim gospodarstvima, lovni i ribolovni turizam, odmorišni i

nostalgični turizam, sportsko-rekreacijski turizam i avanturizam, eko turizam i turizam zaštićenih dijelova prirode, zdravstveni turizam, vjerski turizam i kulturni turizam.

3.2.1. Turizam na seljačkim gospodarstvima

Nastojimo ustvrditi da je turizam na seljačkim gospodarstvima počeo tako što je pružao smještaj posjetiteljima obližnjih turističkih atrakcija. Turizam je na ovim gospodarstvima jedna od dodatnih djelatnosti jer se oni inače bave poljoprivredom i poljoprivrednim djelatnostima.

„Prema uslugama koje se pružaju na seljačkim gospodarstvima razlikujemo:

- usluge prehrane
- usluge smještaja
- usluge prehrane i smještaja

A, s obzirom na vrstu objekata na seljačkim gospodarstvima razlikujemo:

- ruralna kuća tradicionalne arhitekture
- obiteljski ruralni hotel
- ruralne sobe i apartmani tradicionalne arhitekture
- ruralne sobe i apartmani nove arhitekture“²⁸

O kvaliteti i atraktivnošću seljačkih gospodarskih gospodarstava govori i činjenica da svake godine barem jedan OPG iz Ličko-senjske županije osvaja povelju ruralnog turizma „suncokret ruralnog turizma Hrvatske“. Ove godine je brončanu povelju u kategoriji „Turistička seljačka gospodarstva“ odnio OPG Ramljak Zdeno – Wood fairy iz Korenice.

²⁸ Démonja D., Ružić P., Ruralni turizam u Hrvatskoj s hrvatskim primjerima dobre prakse i europskim iskustvima, Zagreb 2010. str. 27.

3.2.2. Lovni i ribolovni turizam

Turistička ponuda od velikog značaja u Ličko-senjskoj županiji su lovni i ribolovni turizam. Osim lovaca i ribolovaca, ovi predjeli privlače i njihove pratioce te ljubitelje prirode koji su u potrazi za predivnim pejzažima flore i faune.

Dva su velika lovišta, lovište „Vrebac“ nalazi se između Velebita i Ličke Plješivice te je površine 12 640 ha. Budući da je to brdsko lovište najbrojnija je crna divljač odnosno divlje svinje. Lovište „Krivi javor III“ nalazi se u južnom dijelu Male Kapele te je površine 6 200 ha, najbrojnija divljač ovoga lovišta su divlje svinje, jeleni, srnjaci i smeđi medvjedi. Zbog posebne regulacije lovstva i lovnog turizma s lovcima i njihovom pratnjom u lov mora ići službena osoba, lovočuvar ili vlasnik lovne licence lovišta.

Rijeka Lika sa svojim pritocima Bogdanicom, Novčicom, Jadovom, Otešicom i Glamočnicom, rijeka Gacka i jezero Kruščica najpoznatije su ribolovne destinacije Ličko-senjske županije. U rijeci Lici i njenim pritocima najpoznatije su pastrva, klen, linjak. Jezero Kruščica dom je velikim ribama poput somova, štika i šarana. Rijeka Gacka najpoznatija je po potočnoj pastrmki koja zbog obilja hrane naraste pet do sedam puta brže ovdje no bilo gdje drugo u svijetu te je također druga najkvalitetnija voda za piće u cijeloj Europi.

3.2.3. Odmorišni i nostalgični turizam

Nostalgični ili zavičajni oblik ruralnog turizma zasniva se na vlastitoj korelaciji pojedinca s određenim mjestima i krajevima, uglavnom je to stanovništvo koje se iz svojih zavičaja odselilo u gradove. Upravo zbog toga česta su putovanja gradskog stanovništva u ruralne dijelove gdje borave i prehranjuju se kod rodbine koju posjećuju i u lokalnim ugostiteljskim objektima, a namirnice kupuju u mjesnim trgovinama.²⁹

²⁹ Demonja D., Ružić P., Ruralni turizam u Hrvatskoj s hrvatskim primjerima dobre prakse i europskim iskustvima, Zagreb 2010. str. 21.

Nakon posljednjeg rata znatan broj stanovništva napustio je Ličko-senjsku županiju te otišao u druge dijelove Hrvatske i izvan granica. Međutim, njihova ljubav prema zavičaju nikada nije prestala te se oni vraćaju u posjete svojoj rodbini, prijateljima i rodnim kućama.

3.2.4. Sportsko-rekreacijski turizam i avanturizam

Sport i turizam dvije su međusobno povezane pojave. U sportsko-rekreacijskom obliku turizma najvažnije je priuštiti turistima aktivan i sadržajan odmor, a to su: šetnje, vožnje biciklom, jahanje, skijanje, igre loptom... U Ličko-senjskoj županiji najpoznatije su sportsko-rekreacijske aktivnosti planinarenje i pješaćenje odnosno trekking te biciklizam. 12 je biciklističkih regija u Ličko-senjskoj županiji, regije su razvrstane po područjima općina i gradova Ličko-senjske županije. U kilometrima je teško prebrojati dužine svih biciklističkih staza jer su svako malo nove staze u nastajanju, a pravi ljubitelji biciklizma i druge terene mogu istraživati upravo biciklom.

Planinarenje je zapravo penjanje po stijenama i pješaćenje po planinskim putevima i stazama. Planina Velebit najpoznatija je planina za aktivni turizam turista, kretanjem po planinskim stazama turisti ujedno razgledavaju, istražuju i uživaju u ovom kraju.

Avanturizam je također rekreacijski oblik turizma ali s puno više uzbuđenja i rizika, te zahtijeva veću fizičku i psihičku pripremljenost. Ličko-senjska županije je vidjela veliki potencijal u ovom obliku turizma, zbog toga postoji nekolicina adrenalinskih parkova poznatih u cijeloj Hrvatskoj, kao i jedan od najdužih europskih zip line-ova Pazi Medo, idealan na avanturiste i tražitelje uzbuđenja. Jedna od najpoznatijih avanturističkih atrakcija je pustolovno-izletnički centar Rizvan City u blizini Gospića, Adventure park Likos također u neposrednoj blizini Gospića te Velebit aktivnosti u blizini Otočca.

3.2.5. Ekoturizam i turizam zaštićenih dijelova prirode

Ovi oblici privlače turiste koji su zaljubljenici u prirodu, pogotovo u ekološki čistu prirodu. „Ekoturizam je dio svjetske strategije očuvanja kulturnih i prirodnih dobara te je cilj da i sam turist koji organizira svoje putovanje sudjeluje u očuvanju prirode tako što smanjuje rizike od negativnih utjecaja koji se mogu dogoditi u turističkom području.“³⁰

Već su spomenuti nacionalni parkovi i park prirode koji su u Ličko-senjskoj županiji te njihove zaštićene biljke i životinje. „Od svih, nacionalni park Plitvička jezera primjer je prekomjernog turizma u Ličko-senjskoj županiji. Svake godine otprilike 1,4 milijuna turista posjeti ovaj park, većina dolazaka nije evidentirana jer su to uglavnom jednodnevni izleti ali posljedice koje nastaju su iste. Svi ovi turisti koncentrirani su na teritoriju nacionalnog parka i općine Plitvička jezera dok drugi dijelovi Ličko-senjske županije pokušavaju razvijati svoje priče o ruralnom turizmu.“³¹

3.2.6. Zdravstveni turizam

Lika i Ličko-senjska županija u prošlosti nisu imale tradiciju zdravstvenog turizma u smislu termalnih izvora i zdravstvenih centara, ali bogati slojevi stanovništva dolazili su i uživali u miru i čistoj prirodi Plitvičkih jezera i Velebita.

Ipak, zbog velikih potencijala koje Ličko-senjska županije ima Klaster Lika Destination je potpisao ugovor sa Klasterom zdravstvenog turizma Kvarner Health te time žele proširiti postojeću ponudu. Turistima koji koriste zdravstvene usluge na području Kvarnera mogući su dnevni posjeti u Ličko-senjsku županiju. Turisti mogu birati između nacionalnih parkova te drugih prirodnih i kulturnih atrakcija, osim toga mogu uživati i u ličkoj gastronomiji, koja im je omogućena i u hotelskim kapacitetima u kojima su smješteni.

³⁰ Ružić P., Ruralni turizam, Institut za poljoprivredu i turizam Poreč, 2005., str.29.

³¹ Bušljeta Tonković, Anita. "(Ne)održivi (ruralni) turizam: studija slučaja Ličko-senjske županije." *Socijalna ekologija* 28, br. 3 (2019): str. 260 <https://hrcak.srce.hr/clanak/338298>

Trenutno je u porastu prakticiranje apiterapije koja je moguća na nekoliko OPG-ova koji se bave pčelarstvom u Ličko-senjskoj županiji. Organizirane su i radionice kako bi drugim pčelarima mogli približiti i pokazati kako spojiti pčelarstvo i ruralni turizam. Apiturizam je nova turistička ponuda u usponu, a apiterapija osim što pozitivno djeluje na čovjekovo zdravlje, djeluje i smirujuće i antidepresivno.

3.2.7. Vjerski turizam

Vjerski turizam temelji se na posjetima svetištima i sudjelujući u vjerskim manifestacijama. Zbog ovih motiva turisti su spremni na putovanja samo kako bi mogli sudjelovati u nekim vjerskim manifestacijama i kako bi mogli moliti na svetištima.

Svetište Majke Božje od Krasna najposjećenije je 15. kolovoza za Veliku Gospu kada dolazi veliki broj vjernika iz svih dijelova Hrvatske i inozemstva u mjesto Krasno, smješteno u Krasnarskoj dolini ispod planine Velebit.

Hodočašće Majci Božjoj od Karmela održava se svake godine od 13. – 16. srpnja u mjestu Kuterevo blizu Otočca. Na desetke tisuća vjernika hodočaste Majci Božjoj od Karmela kako bi se poklonili Kraljici Mira i obnovili zavjet svoje bezuvjetne ljubavi i beskonačne vjere.

3.2.8. Kulturni turizam

Kulturni turizam ruralnog područja zasniva se na spomenicima kulture, kulturnim manifestacijama i muzejima. U Ličko-senjskoj županiji ima nekolicina muzeja koji čine glavnu kulturnu komponentu ovog oblika turizma:

- Muzej Lika Gospić – sadržava i skrbi za sve pokretne i nepokretne spomenike kulture sa kopnenog područja Ličko-senjske županije

- Muzej Gacke Otočac – zavičajni muzej sa stalnom postavom o dugoj povijesti i tradiciji ovog kraja
- Gradski muzej Senj – smjestio se u palači obitelji Vukasović iz 15. stoljeća
- Gradski muzej Novalja – čuva najvažnije povijesne spomenike sjevernog dijela otoka Paga
- Muzej šumarstva Krasno – objekt sa dvostrukom funkcijom, u prizemlju se nalazi muzej, iznad toga sobe za iznajmljivanje
- Memorijalni centar Nikola Tesla – rodna kuća Nikole Tesle koja 1976. godine postaje spomenik kulture
- Spomen dom Ante Starčevića – rodna kuća povjesničara Ante Starčevića

Manifestacije koje bilježe najveće dolaske turista su „Jesen u Lici“ koja se organizira u gradu Gospiću gdje se izlažu tradicionalni i autohtoni proizvodi iz svih dijelova županije, Gospićko glazbeno ljeto je festival klasične glazbe, Uskočki dani su manifestacija koja rekonstruira događaje i običaje iz vremena kada je građena tvrđava Nehaj.

3.3. Regionalni sustav kvalitete – Lika Quality

Slika 4: Oznaka Lika Quality

Izvor: <https://www.lika-destination.hr/lika-quality>

„U cilju kreiranja jedinstvenosti destinacije kao gastro-destinacije, u okviru projekta integralnog gospodarskog napretka INTEGRA LIKA 2020, a kako bi se naglasila izuzetna kvaliteta selektiranih proizvoda te se kao takvi zaštitili, razrađen je sveobuhvatni regionalni sustav kvalitete hrane, pića i suvenira pod terminom Lika Quality. Simbol Lika Quality kreiran je kao sinergija tradicionalne ličke kape i međunarodne oznake za kvalitetu – slova Q. Simbol je zaštićen u Državnom zavodu za

intelektualno vlasništvo Republike Hrvatske kao garancijski žig, pokretač je Lokalna akcijska grupa Lika, a projekt izvršava Klaster Lika Destination.³²

Norme nalažu da se simbol Lika Quality dodjeli isključivo proizvodima proizvedenima na teritoriju i to sukladno zakonskim odredbama sa ishodištem unutra ličke tradicije. Proizvodi spadaju u kategoriju „premium proizvoda“ jer oznaka govori kako su proizvodi iznimne kvalitete i time se direktno promiče dostupnost takvih proizvoda na tržištu roba i u ugostiteljskim objektima. Proizvodi koji mogu nositi i imati oznaku Lika Quality su mliječne prerađevine i mlijeko, mesne prerađevine i meso, pića i napitci, voćne prerađevine i voće, samoniklo bilje, med, kozmetika, pekarski proizvodi, pića i napitci, povrće i suveniri.

3.4. Važnost turističkih zajednica u promidžbi ruralnog turizma

Na području Ličko-senjske županije formirana je Turistička zajednica Ličko-senjske županije. Osnivači Zajednice su njezini članovi i to: turističke zajednice općina, gradova i mjesta osnovane na području Županije. Turistička zajednica Ličko-senjske županije djeluje po načelu destinacijskog menadžmenta koja se osnovana kako bi se promicao i razvijao turizam Republike Hrvatske. Usklađeni su sa gospodarskim interesima pravnih i fizičkih osoba koje nude usluge turizma i ugostiteljstva ili usluge sličnih djelatnosti koje su direktno povezane s turizmom jer rukovode destinacijom na razini Ličko-senjske županije³³

Na teritoriju Ličko-senjske županije posluje deset lokalnih turističkih zajednica. Četiri su gradske:

- TZ grada Otočca
- TZ grada Novalje
- TZ grada Senja

³² Lika Destination, Regionalni sustav kvalitete <https://www.lika-destination.hr/regionalni-sustav-kvalitete/>

³³ Narodne novine – službeni list republike Hrvatske, Statut turističke zajednice Ličko-senjske županije https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2020_08_92_1770.html

- TZ grada Gospića

Pet je općinskih turističkih zajednica:

- TZ općine Brinje
- TZ općine Plitvička jezera
- TZ općine Vrhovine
- TZ općine Perušić
- TZ općine Karlobag

Te jedna mjesna turistička zajednica:

- TZ mjesta Stara Novalja

Nabrojane turističke zajednice, zajedno sa turističkom zajednicom Ličko-senjske županije kao koordinatorom djeluju po načelima destinacijskog marketinga te su im ciljevi: promocija postojećih turističkih proizvoda i programa, kontinuirana suradnja turističkih zajednica i subjekata, unaprjeđenje i razvoj selektivnih oblika turizma kreiranjem novog proizvoda koji pridonosi razvoju turizma, razvoj sadržaja i njihove kvalitete, održavanje već postojećeg turističkog proizvoda, marketing usporednih turističkih kvaliteta i kreiranje ove županije kao poznate, konkurirajuće i privlačne turističke destinacije koja svoju ponudu bazira na različitim jedinstvenim turističkim proizvodima kako bi ostvarila cjelogodišnje poslovanje, a zadnji ali ne manje važan cilj je postizanje prometa iz 2019. godine, razdoblja prije epidemije Covid-19.³⁴

TZ Vrhovine vrlo uspješno posluje i surađuje sa TZ grada Otočca i TZ općine Brinje. Ove tri turističke zajednice su ušle u projektno-marketinško udruživanje radi provođenja aktivnosti usmjerenih na razvijanje turističkih proizvoda i promociju destinacije te u zajedničkim aktivnostima djeluju kao jedinstvena destinacija. Glavni cilj je pratiti i inovirati zajedničke ciljeve kroz umrežavanje dionika i poticanje gospodarstva. Zajednički program svojim aktivnostima omogućuje posjetiteljima dodatan sadržaj (kulturni, sportski i zabavni) i edukativne programe u svrhu povećanja turističke razvijenosti područja. Projektima marketinške aktivnosti nastojati će izraditi bazu fotografija, novu image brošuru, zajednički promo video, zajedničku web stranicu i YouTube kanal. Provođenjem projekata iz područja

³⁴ Turistička zajednica Ličko-senjske županije – turistički ured, Program rada za 2023. godinu <http://visit-lika.com/uploads/files/PROGRAM%20RADA%202023.pdf>

aktivnog turizma urediti će se postojeće biciklističke i planinarske staze, uspostaviti će se zajedničke baze svih biciklističkih i planinarskih staza te ih povezati u jedan digitalni format, u planu je organiziranje zajedničke biciklističke utrke. Projekti njegovanja i unaprjeđivanja materijalne i nematerijalne kulturne baštine raditi će na očuvanju i promicanju vrijednih kulturnih spomenika i ostalog kulturnog nasljeđa, nastojati će se organizirati manifestacije na temu povijesnih priča i legendi, te manifestacije o šljivama, rakiji i ostalim proizvodima od šljiva i provoditi će se marketinške aktivnosti za promoviranje lokalne gastronomije.

Važnost turističkih zajednica za razvoj svih oblika pa tako i ruralnog turizma u Ličko-senjskoj županiji ne smije se podcjenjivati, one su tu da provode istraživanja i strateška planiranja, razvijaju nove turističke proizvode a postojeće unaprjeđuju, zadužene su za sve oblike komunikacije i oglašavanja te djeluju kao destinacijski menadžment.

3.5. Financiranje pomoću programa LAG Lika

Lokalna akcijska grupa Lika (LAG LIKA) oformljena je 15. svibnja 2013. godine i funkcionira na teritoriju grada Senja i Gospića te devet općina: Donji Lapac, Karlobag, Plitvička Jezera, Gračac, Rakovica, Lovinac, Udbina, Vrhovine i Perušić. LAG LIKA je formiran i posluje poštujući LEADER načela.

Pozitivni učinci na integralni razvoj gospodarstva vidljivi su kroz pokretanje i provođenje petogodišnjeg projekta „INTEGRA LIKA 2020“. Koordinator projekta je LAG LIKA, a posebna vrijednost je u širokom partnerstvu (24 partnera). Cilj projekta je brendirati Liku i podvelebitsko primorje. Vizija projekta je stvoriti globalno prepoznatljivu destinaciju, ekološki prihvatljivu s bogatom autohtonom gastronomskom ponudom te samoodrživim obiteljskim poljoprivrednim gospodarstvima.

„Za razvitak ruralnog turizma u Ličko-senjskoj županiji najvažnije su bile subvencije projektima turističkih inicijativa i proizvoda na turistički nerazvijenim područjima. Dodjela bespovratnih sredstava Hrvatske turističke zajednice za javne i poduzetničke projekte na turistički nerazvijenim područjima pridonosile su navedenim ciljevima:

- revitalizirati neiskorištene turističke resurse u turistički nedovoljno razvijenim područjima i stvoriti novi turistički zamah u turistički nedovoljno razvijenim područjima, posebice prije i nakon turističke sezone, graditi, transformirati i

poboljšati kvalitetu smještajnih kapaciteta i novih turističkih kapaciteta u turistički nedovoljno razvijenim područjima,

- izgraditi i transformirati javnu turističku infrastrukturu u turistički nerazvijenim područjima i razvijati turističke proizvode s većom dodanom vrijednošću, čime se povećava prosječna potrošnja turista,
- razvoj gospodarskih aktivnosti i povećanje zaposlenosti u turistički slabije razvijenim područjima, posebice u razdoblju prije i nakon turističke sezone.³⁵

Ova potpora sadržavala je dva programa odnosno dvije mjere:

Mjera 1. – Programi razvoja i unapređenja ključnih proizvoda u razdoblju pred i posezone

1. wellness i zdravlje, wellness, oprema za fitness centre/teretane, oprema za studio za masažu, oprema za saune i oprema za wellness studio te dodatna oprema za wellness,
2. kulturni turizam,
3. cikloturizam,
4. pustolovni i sportski turizam,
5. poslovni turizam,
6. gastro i eno turizam.

Mjera 2. – Programi razvoja turističkih inicijativa i proizvoda

1. razvoj, obnova i podizanje kvalitete smještajne ponude,
2. izgradnja, obnova i opremanje kampova, kamp naselja, kampirališta i kamp odmorišta,
3. uređenje i stavljanje u turističku funkciju javnih sadržaja i turističke infrastrukture,
4. uređenje/izgradnja dodatnih sadržaja uz smještajne objekte.

³⁵ LAG LIKA, Potpore projektima turističkih inicijativa i proizvoda na turistički nerazvijenim područjima <https://lag-lika.hr/news/potpore-projektima-turistickih-inicijativa-proizvoda-turisticki-nerazvijenim-podrucjima/>

4. GASTRONOMIJA LIČKO-SENJSKE ŽUPANIJE

Budući da se Ličko-senjska županija smjestila i na kopnu i na moru, razlikuju se kontinentalna i morska gastronomija Ličko-senjske županije, a ono što karakterizira obje je jednostavnost pripreme, poštivanje tradicije i karakteristika lokalnog područja bez prekomjerne dekorativnosti i pretencioznosti.

4.1. Gastronomija kontinentalnog dijela županije

„Stanovništvo dotičnog područja u prošlosti se pretežno rukovalo poljoprivredom, stočarstvom, mlinarenjem te eksploatiranjem drva iz šumovitih područja i darova prirode. To je u znatnoj mjeri kontroliralo načine na koje su se prehranjivali i pripremali obroke. Tradicijska gastronomija bazirala se na jelima koja su visoko kalorična jer se smatraju osnovom za izvršavanje izazovnih fizičkih zadataka na poljima, u šumama pa čak i kod kuće.“³⁶

Suhomesnati proizvodi od domaćih i divljih životinja suše se na dimu te se jedu kao predjelo ili su dodaci u grahu, kupusu i sarmi. Najpoznatije mesne prerađevine su čvarci ili žmare te hladetina ili dželadija.

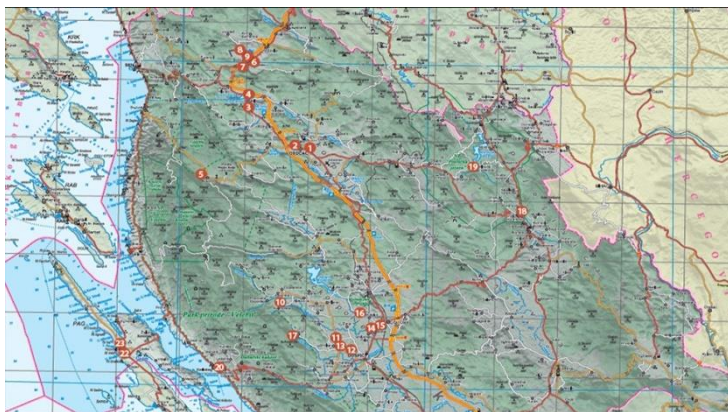
Na obnovljenoj mlinici na rijeci Gackoj, na Majerovom vrilu može se vidjeti kako se nekada proizvodilo brašno, glavni sastojak za kruh bez kojega se nije moglo, te je i dan danas kruh ispod peke specijalitet.

Razvojem stočarstva došlo je do povećanja proizvodnje mliječnih proizvoda, obično i kiselo mlijeko, basa, vrhnje. Lički škripavac je polutvrđi sir od kravljeg obranog mlijeka te je zaštićen oznakom zemljopisnog podrijetla. Ono po čemu je ovaj sir poseban i što mu samo

³⁶ Lika Gastro, Gastronomija Ličko-senjske županije – Mozaik kontinentalnog i mediteranskog <http://lika-gastro.com/page/mozaik-kontinentalnoga-i-mediteranskoga>

ime govori je škripanje u ustima tijekom konzumiranja. Škripavac je sir bogat mliječnim mastima, proteinima i mliječnim šećerima zbog kvalitetne trave i biljaka koje krave pasu.

Slika 5: Cesta sira Ličko-senjske županije

Izvor: <http://lika-gastro.com/category/cesta-sira>

Cesta sira u Ličko-senjskoj županiji je još jedan aspekt gastronomske ponude regije Lika. Pouzdani i kvalitetni mliječni pripravci seoskih domaćinstava zasnivaju se na kvalitetnoj paši koja obiluje na podvelebitskim i ličkim pašnjacima bogatim

aromatičnim biljkama i tavama. Ovčja i kravlja skuta, škripavac i svježi kravljji sir predstavljaju autentični asortiman malih poljoprivrednih gospodarstava i ličkih sirana.

Lički krumpir i lička janjetina također imaju oznake zemljopisnog podrijetla, te su jedni od 15-ak proizvoda na području republike Hrvatske koji nose ovu oznaku. Ponuda povrća je skromnija ali to nadoknađuje vrhunskom kvalitetom. Od povrća se najčešće priprema već spomenuti krumpir, koraba, repa, grah i kupus.

4.2. Gastronomija otoka Paga i primorja

Na otoku Pagu i primorskom dijelu Ličko-senjske županije prevladavaju mirisi i okusi mediteranske kuhinje bogate ribom i povrćem. Na mnogo načina moguće je pripremati morske plodove i ribu npr. prženje, pečenje, kuhanje, saur i na brudet uz obilje povrća i začina.

Najpoznatiji i najpopularniji proizvod sa ovog područja je paški sir, čuven zbog jedinstvenog okusa kojeg duguje travi poštropljenom posolicom i koju ovce pasu. Tradicionalna proizvodnja ovog sira karakteristična je za cijelo područje otoka Paga, ne

samo na dio koji pripada Ličko-senjskoj županiji. Upravo zbog tradicionalne proizvodnje je ovaj sir zaštitni znak otoka te specijalitet poznat ne jedino u Hrvatskoj i Europi nego i u čitavom svijetu.

Dalje slijedi paška janjetina, meso također jedinstvenog ukusa i drugačije od ostalih zbog trave koju ovce konzumiraju na krševitom terenu otoka, odnosno trava i biljke pokrivene slojevima posolice koju bura razbacuje. Ova janjetina se sprema na različite načine a poslužuje s jako puno priloga.

Povrće se sadi na području Novaljskog polja te ne gubi na svojoj vrijednosti i kvaliteti koja bi se inače izgubila u transportu iz razloga što se nalazi u blizini kuhinje. Krumpir, rajčica, grašak, paprika, krastavac, blitva, salata, kelj, cvjetača jako dobro uspijevaju na ovom otoku.

Riba se služi „iz mora na stol“ te su to uglavnom škarpine, zubatci, oslići, lignje, sipe, grdobine, lastavice, hobotnice, srdele, incuni, dagnje i arbuni. Posebni su škampi ulovljeni pod Velebitom zbog bogatstva soli i minerala. Šparoge se beru po cijelom otoku tijekom njihove sezone, a puževi se beru poslije prvih jesenskih kiša.³⁷

4.3. Najistaknutiji ugostiteljski objekti Ličko-senjske županije

Gastronomska ponuda Ličko-senjske županije prepoznata je i cijenjena u cijeloj Hrvatskoj ali i dalje. Najpopularniji oblici ugostiteljskih objekata su restorani unutar hotela ili kao samostalan objekt. Pizzerije, restorani, bistroi, kafíci, konobe te pubovi ugostiteljski su objekti koje gosti svake godine ponovno posjećuju.

Najpopularnija pizzerija je Ruspante, locirana na Majerovom vrilu, takozvanom srcu Gacke doline. Dobila je uglednu nagradu „Travellers' Choice Award“ za 2020. godinu koju joj uručuje TripAdvisor kao najpopularniji portal na svijetu koji se bavi putovanjima.

³⁷ Lika Gastro, Primorski i otočni dio Ličko-senjske regije – Miris mora i soli <http://lika-gastro.com/page/top-10-jela-koja-trebate-probati-na-primorju-i-otoku-pagu>

Zahvaljujući ovoj nagradi uvrštena je u deset posto najkvalitetnijih gastronomsko ugostiteljskih objekata na planeti.³⁸

Na području najvećeg grada Ličko-senjske županije najbolje ocijenjeni objekti su: Bistro & Wine bar „Travel“, konoba „Čemu priša“, zdravljak Briks, restoran Maki i restoran Javor.

U Otočcu su to: bistro Ribić, konoba Konak, restoran Bumerang i hotel Zvonimir. U Senju su najbolje ocijenjeni: konoba Kod Veska, restoran Uskok, konoba Lavlji dvor, pizzerija King i konoba Ivka. U Novalji je to: restoran Gardenia Novalja, Palma beach bar & fine food, pizzerija restoran Napoli, konoba Kormilo te riblji restoran Starac i more.

³⁸ Lika Club, Travellers' Choice Award <https://likaclub.eu/jos-jedna-nagrada-za-liku-pizzeria-ruspante-medu-10-najboljih-restorana-na-svijetu/>

5. ISTRAŽIVANJE – Važnost ruralnog turizma za razvoj Ličko-senjske županije

Za aplikativni dio ovog diplomskog rada provedene su i analizirane dvije ankete - prvom anketom analizirale su se percepcije stanovnika i posjetitelja Ličko-senjske županije o važnosti ruralnog turizma za razvoj same županije, drugom anketom ispitali su se mali i srednji poduzetnici na teritoriju Ličko-senjske županije koji se bave nekim oblikom turističkih usluga o važnosti ruralnog turizma za razvoj županije te smatraju li svoje poslovanje sporednim ili primarnim motivom dolazaka turista u županiju.

5.1. Opis istraživanja

Na prvu anketu odgovorila su ukupno 94 ispitanika različite životne dobi, različitog spola, obrazovanja i poslovnog statusa. Ciljana skupina ispitanika bili su stanovnici i posjetitelji Ličko-senjske županije. Anketa se provodila tijekom mjeseca kolovoza tekuće (2023.) godine. Lokacijski je najviše obuhvatila područje Ličko-senjske županije, međutim dijeljenjem ankete putem društvenih mreža dobiveni su i rezultati iz drugih dijelova Hrvatske od ispitanika koji su posjetili ovu županiju i koji su upoznati s njom. Na drugu anketu odgovorilo je 57 malih poduzetnika sa područja Ličko-senjske županije koji se bave različitim djelatnostima u turizmu. Anketa se provodila tijekom mjeseca kolovoza tekuće (2023.) godine.

Prva anketa bila je anonimnog karaktera te se sastojala od 15 pitanja od kojih su zadnja četiri bila demografskog karaktera. 12 pitanja koncipirano je na način da se izabere jedan točan odgovor, preostala 3 su bila pitanja sa mogućim višestrukim odgovorima.

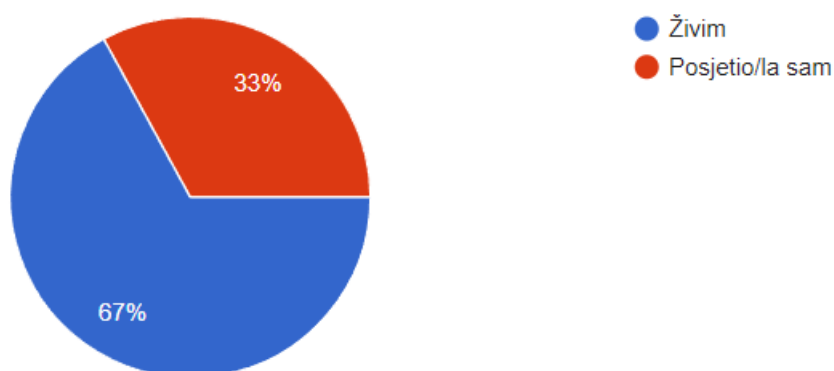
Druga anketa također je bila anonimnog karaktera, sastojala se od 10 pitanja, na prvo pitanje se moglo odgovoriti višestrukim odgovorima, na jedno pitanje se mogao upisati odgovor, dok su sva ostala pitanja bila koncipirana na način da se izabere jedan točan odgovor.

5.2. Rezultati istraživanja

U nastavku rada biti će prikazani rezultati anketa redoslijedom kao što je ispitanicima bilo postavljeno. Grafički prikazi sadržavati će iskazane postotke odgovora ispitanika radi boljeg i lakšeg razumijevanja.

Rezultati prve provedene ankete su sljedeći:

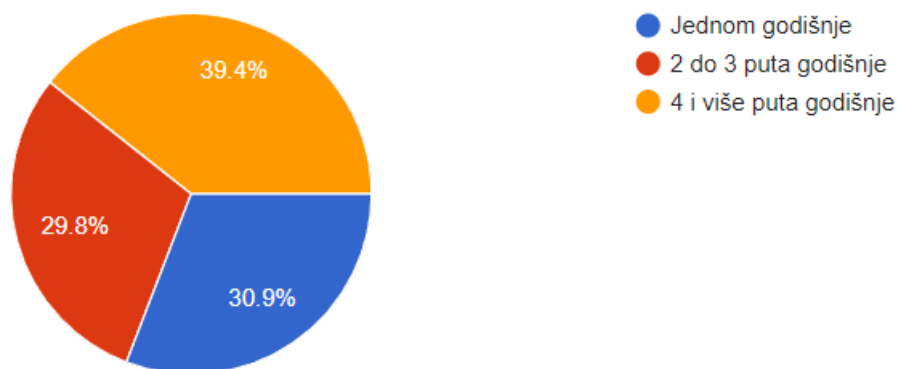
Slika 6: Stanovnici i posjetitelji Ličko-senjske županije

Izvor: obrada autora

Iz prezentiranog grafičkog prikaza primjetno je da su 67% ispitanika odnosno 63 ispitanika stanovnici Ličko-senjske županije, dok su preostala 33% ispitanika odnosno 31 ispitanik posjetitelji Ličko-senjske županije.

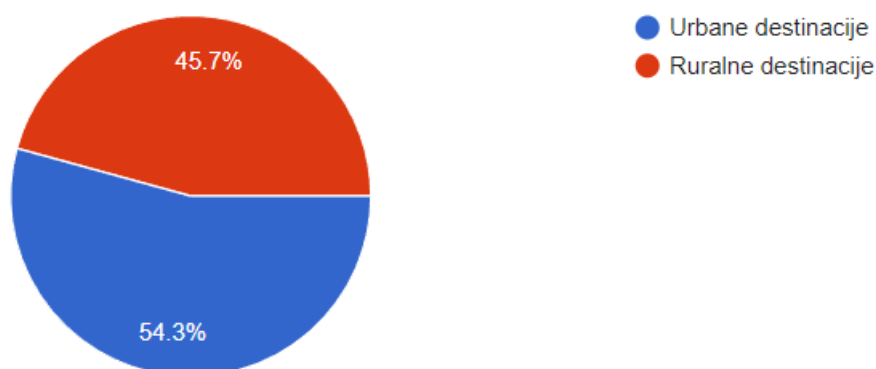
Slika 7: Koliko često putujete tijekom jedne godine

Izvor: obrada autora

Grafički prikaz govori nam podatak da 39.4 % ispitanika odnosno njih 37 putuje 4 i više puta godišnje. 30.9% odnosno 29 ispitanika putuje jednom godišnje, a preostalih 29.8% odnosno 28 ispitanika putuje 2 do 3 puta godišnje.

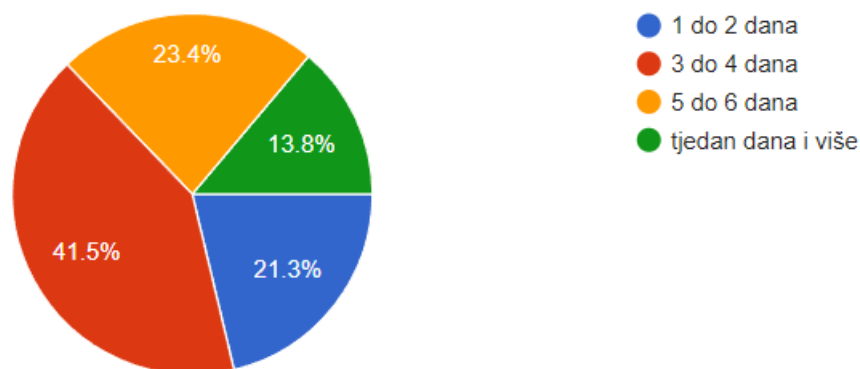
Slika 8: Kakve destinacije najčešće birate za svoja putovanja

Izvor: obrada autora

Grafički je prikazano kako više ispitanika za svoja putovanja biraju urbane destinacije umjesto ruralnih destinacija i to čak njih 54.3% odnosno 51 ispitanik, dok njih 45.7% odnosno 43 ispitanika ipak bira ruralne destinacije.

Slika 9: Koliko vremena provedete na odmoru

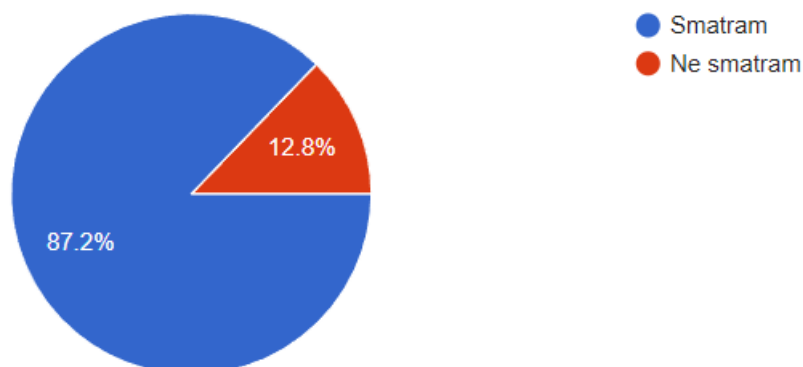

Izvor: obrada autora

Najviše ispitanika, njih 41.5% odnosno 39 ispitanika na odmoru ostaje 3 do 4 dana, nakon toga njih 23.4% odnosno 22 ispitanika za odmor odvoje 5 do 6 dana, njih 21.3% odnosno 20

na odmoru ostaje samo 1 do 2 dana, a njih 13.8% odnosno 13 ispitanika na svome odmoru ostanu tjedan dana ili čak i više.

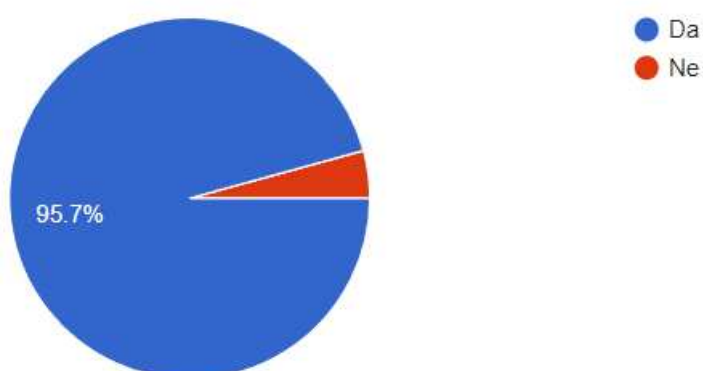
Slika 10: Stavovi ispitanika o ruralnom turizmu nakon pandemije korona virusa

Izvor: obrada autora

Čak 82 ispitanika, odnosno njih 87.2 % smatra da je pandemija koronavirusa, koja je zahvatila cijelu planetu, pripomogla porastu razvoj ruralnog turizma, dok njih 12 odnosno 12.8 % ne smatra da je razvoj ruralnog turizma u porastu.

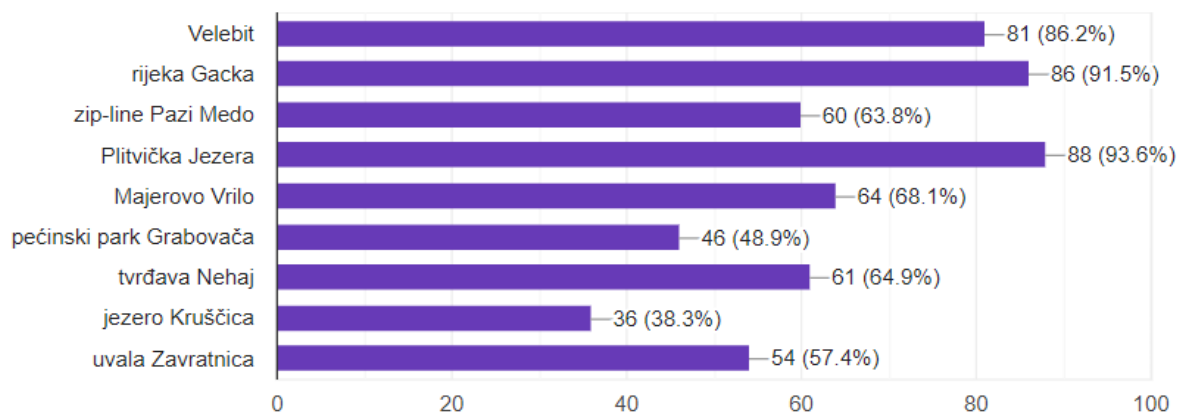
Slika 11: Odabir Ličko-senjske županije kao destinacije za odmor

Izvor: obrada autora

Na pitanje je li bi odabrali za neko od svojih sljedećih putovanja ruralna područja Ličko-senjske županije, 95.7% odnosno 90 ispitanika odgovorilo je potvrdno, što znači da bi odmor proveli u nekom ruralnom predjelu županije, njih 4.3% odnosno 4 ispitanika Ličko-senjsku županiju ne bi odabrali kao destinaciju za odmor.

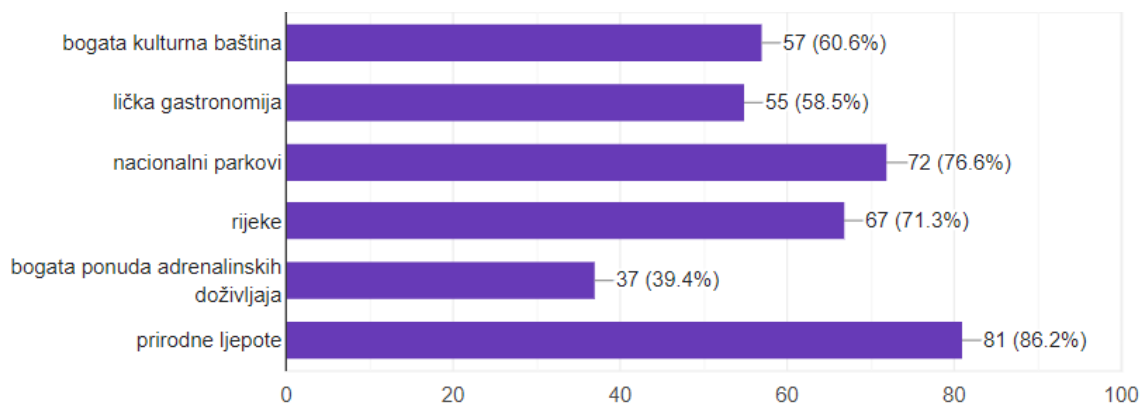
Slika 12: Popularnost ruralnih atrakcija i područja prema ispitanicima

Izvor: obrada autora

Na ovom grafičkom prikazu možemo vidjeti najpopularnija odnosno najpoznatija ruralna područja ili atrakcije u Ličko-senjskoj županiji. Prva tri mjesta zauzela su: Plitvička jezera, Velebit i rijeka Gacka, dok je najmanji broj ispitanika znao za: jezero Kruščica, pećinski park Grabovaču i uvalu Zavratnicu.

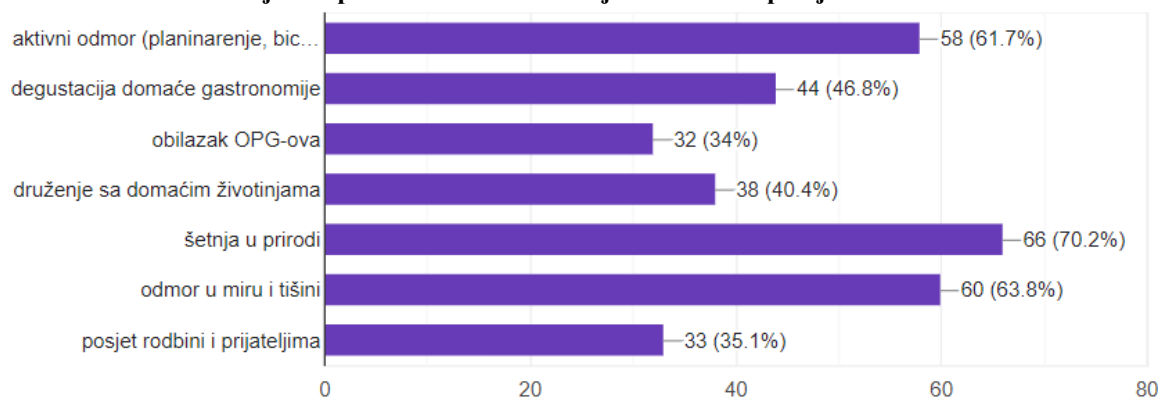
Slika 13: Najvažnija obilježja Ličko-senjske županije za razvoj turizma prema ispitanicima

Izvor: obrada autora

Ovaj grafički prikaz daje nam podatke koja obilježja ispitanici smatraju najvažnijima za razvoj ruralnog turizma u Ličko-senjskoj županiji. Najvažnija obilježja po njihovom mišljenju su prirodne ljepote, nacionalni parkovi i rijeke, a nakon toga redom slijede: bogata kulturna baština, lička gastronomija i bogata ponuda adrenalinskih doživljaja.

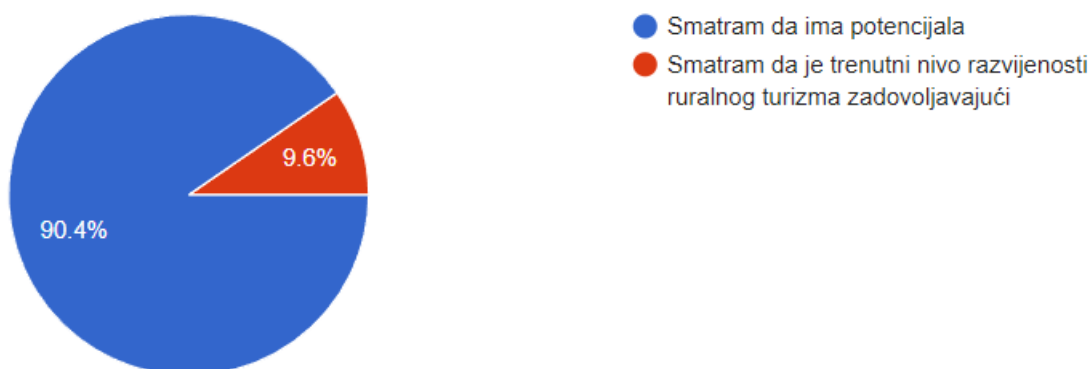
Slika 14: Aktivnosti koje bi ispitanici odabrali za svoj boravak u županiji

Izvor: obrada autora

Za vrijeme svog boravka u Ličko-senjskoj županiji najveći broj ispitanika odlučio bi se da šetnju u prirodi, odmor u miru i tišini te za aktivni odmor koji može uključivati biciklizam, planinarenje ili posjetu nekom zip lineu. Najmanji broj njih došao bi radi obilazaka OPG-ova, druženja sa domaćim životinjama te da bi posjetio rodbinu i prijatelje.

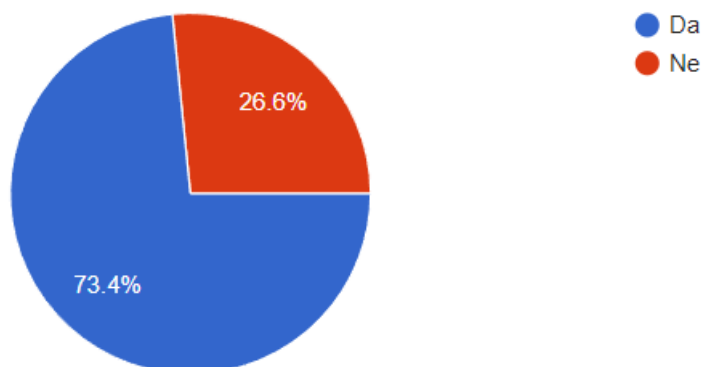
Slika 15: Stavovi ispitanika o trenutnoj razini potencijala za razvijanje ruralnog turizma

Izvor: obrada autora

Čak 90.4% ispitanika odnosno njih 85 smatra kako je Ličko-senjska županija bogata potencijalom za unaprjeđenje ruralnog turizma, dok je njih 9.6% odnosno 9 ispitanika zadovoljno trenutnom razvijenošću i smatra da je zadovoljavajuća.

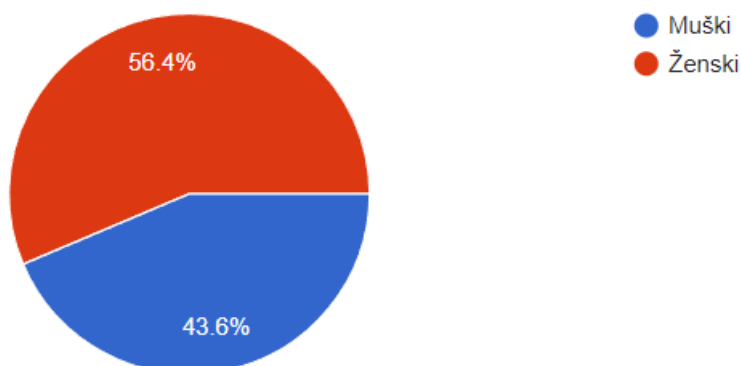
Slika 16: Mišljenje ispitanika o kvaliteti Ličko-senjske županije kao destinacije za odmor u usporedbi sa ostalim županijama

Izvor: obrada autora

73.4% odnosno 69 ispitanika smatra Ličko-senjsku županijom boljom destinacijom ruralnog turizma od bilo koje druge županije u Republici Hrvatskoj, dok preostalih 26.6% odnosno 25 ispitanika ona nije na mjestu te smatraju da su druge županije ipak bolje destinacije ruralnog turizma.

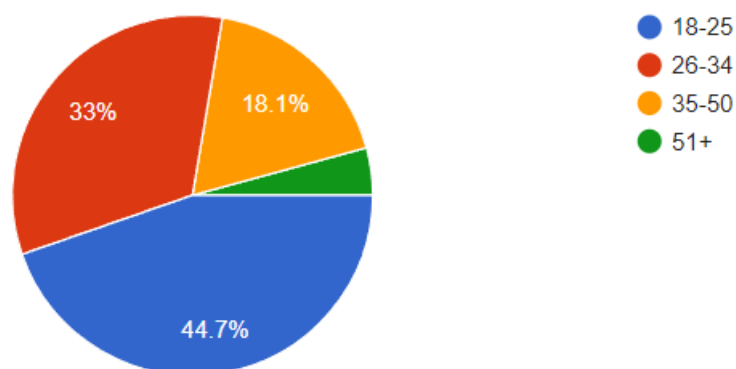
Slika 17: Spol ispitanika

Izvor: obrada autora

Na ovu anonimnu anketu odgovorilo je više žena nego muškaraca i to za 12.8%.

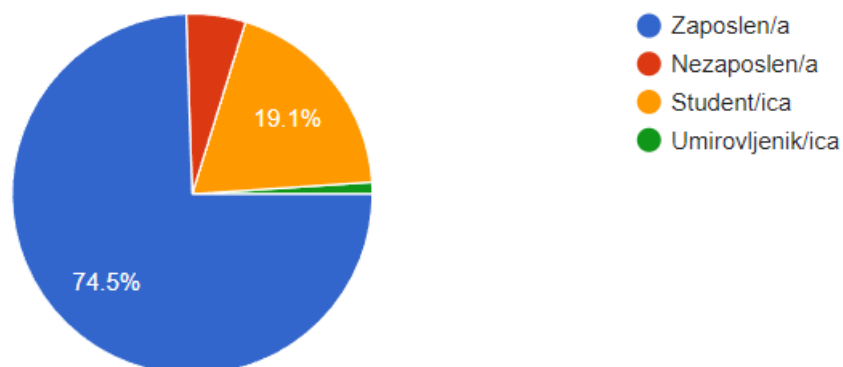
Slika 18: Dob ispitanika

Izvor: obrada autora

Što se tiče dobi ispitanika najveći postotak ostvaruju oni 18 – 25 godina i to njih 44.7 % odnosno njih 42. Nakon toga njih 33% odnosno 31 ispitanik je u životnoj dobi od 26 do 34 godine, zatim slijedi njih 18.1 % odnosno njih 17 koji su u životnoj dobi od 35 do 50 godina, a najmanji broj ispitanika njih 4 odnosno 4.3% je u životnoj dobi od 51 godine i više.

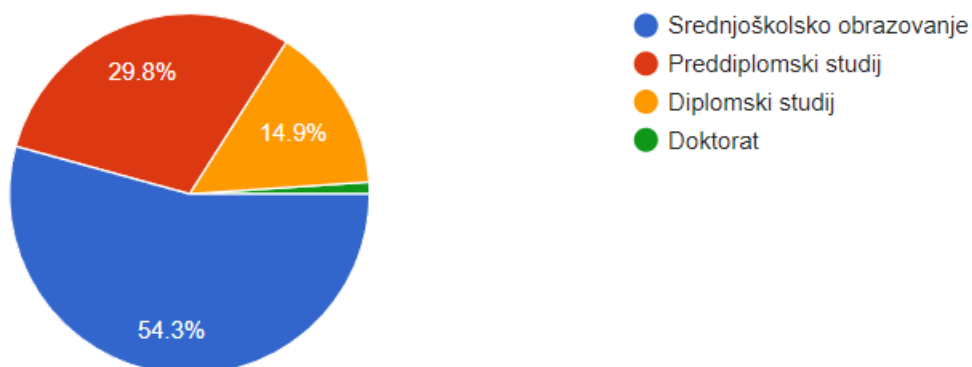
Slika 19: Poslovni status ispitanika

Izvor: obrada autora

74.5 % ispitanika odnosno njih 70 su zaposleni, 19.1 % ispitanika odnosno njih 18 su trenutno u procesu školovanja te su studenti. Njih 5 odnosno 5.3 % je nezaposleno, a jedan ispitanik je umirovljenik.

Slika 20: Stupanj stečenog obrazovanja

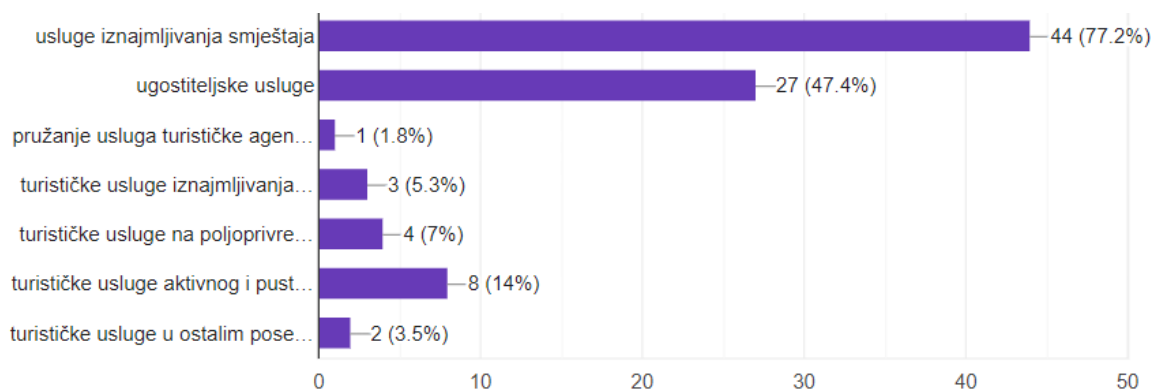

Izvor: obrada autora

Na ovom grafikonu možemo vidjeti stupanj stečenog obrazovanja ispitanika. Srednjoškolsko obrazovanje završilo je njih 54.3 % odnosno 51 ispitanik. Nakon toga je njih 29.8 % završilo neke od preddiplomskih studija, diplomske studije završilo je njih 14.9 %. Dok je samo jedan ispitanik završio i doktorat.

Rezultati druge provedene ankete su slijedeći:

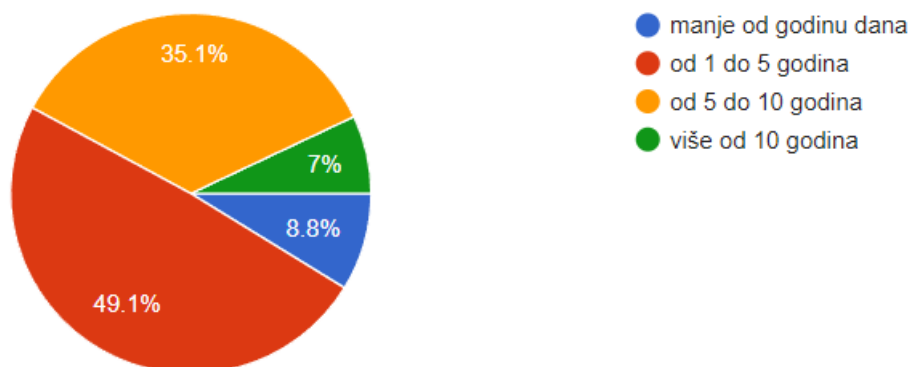
Slika 21: Kojim oblikom djelatnosti u turizmu se bavite

Izvor: obrada autora

Od 57 ispitanika najveći broj njih, njih 44 odnosno 77.2 % bavi se uslugama iznajmljivanja smještaja . Nakon toga najzastupanija djelatnost su ugostiteljske usluge te turističke usluge aktivnog i pustolovnog turizma. Najmanji broj njih se bavi pružanjem usluga turističkih agencija.

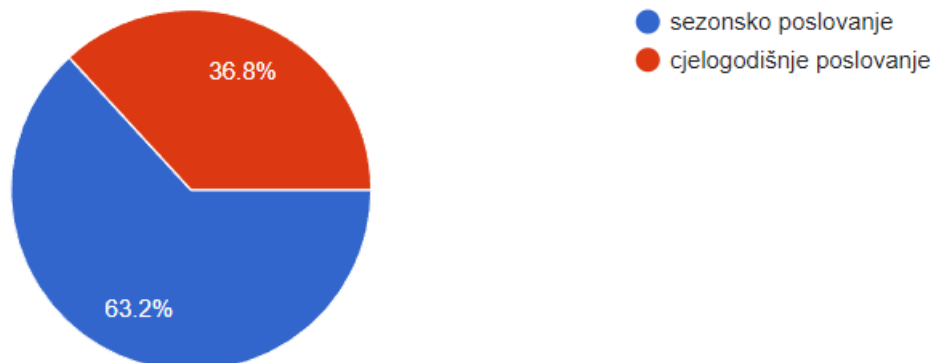
Slika 22: Koliko dugo se bavite tom djelatnošću

Izvor: obrada autora

Skoro polovica ispitanika se svojim djelatnostima bavi od 1 do 5 godina i to njih 49.1 % odnosno 28 ispitanika. Nakon toga njih 35.1 % odnosno njih 20 se svojim djelatnostima bavi od 5 do 10 godina. Najmanji postotak njih se svojim djelatnostima bavi manje od godinu dana te više od 10 godina.

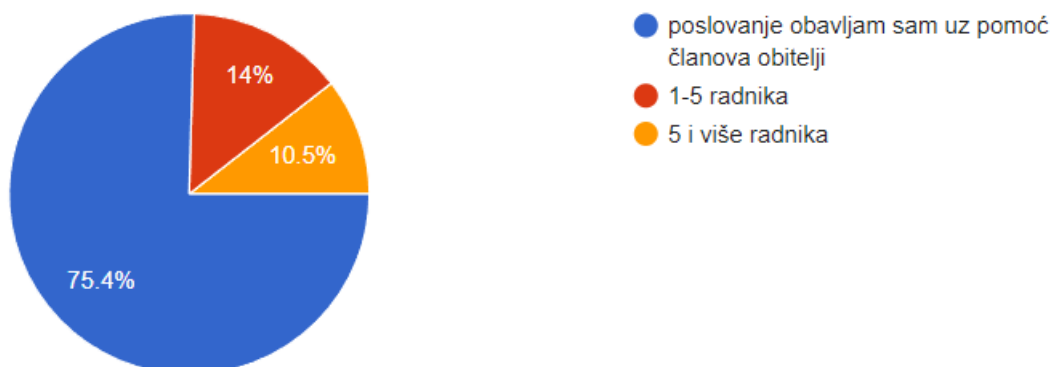
Slika 23: Karakter poslovanja ispitanih obrtnika

Izvor: obrada autora

Od ukupnog broja ispitanika njima 63.2 % odnosno njih 36 bavi se poslovanjem sezonskog karaktera, a njih 36.8 % odnosno njih 21 uspijeva svoje poslovanje održavati tijekom cijele godine.

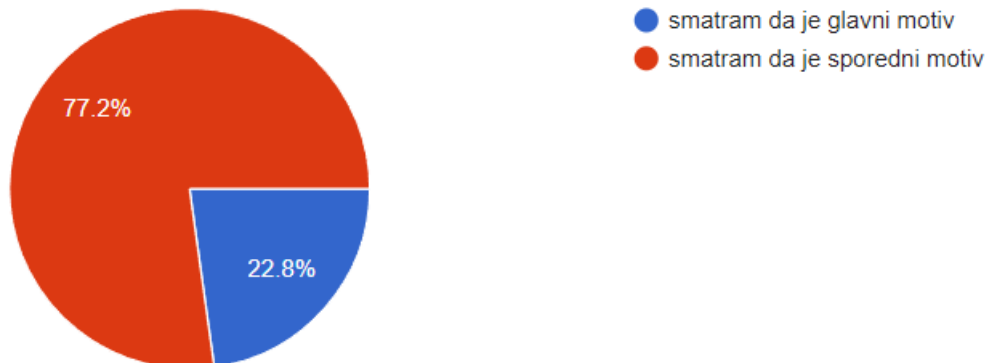
Slika 24: Količina radnika potrebna obrtnicima za obavljanje posla

Izvor: obrada autora

Najveći broj ispitanika njih 75.4 % svoje poslovanje obavlja sam te uz pomoć članova obitelji, nakon toga za poslovanje 8 ispitanika potrebna su 1 do 5 radnika za uspješno obavljanje poslovanja, te je na kraju za njih 6 ispitanika i za uspješno obavljanje njihovog poslovanja potrebno 5 i više radnika.

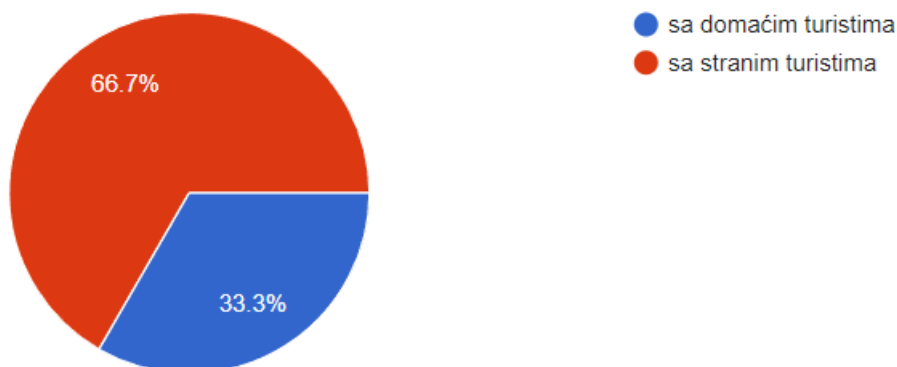
Slika 25: Stavovi ugostitelja o motivima dolazaka turista

Izvor: obrada autora

77.2 % ispitanika smatra da njihovo poslovanje nije glavni motiv za dolazak ruralnih turista u Ličko-senjsku županiju, dok njih 22.8 % smatra da su njihovi oblici djelatnosti ti koji su glavni motiv dolazaka turista u Ličko-senjsku županiju.

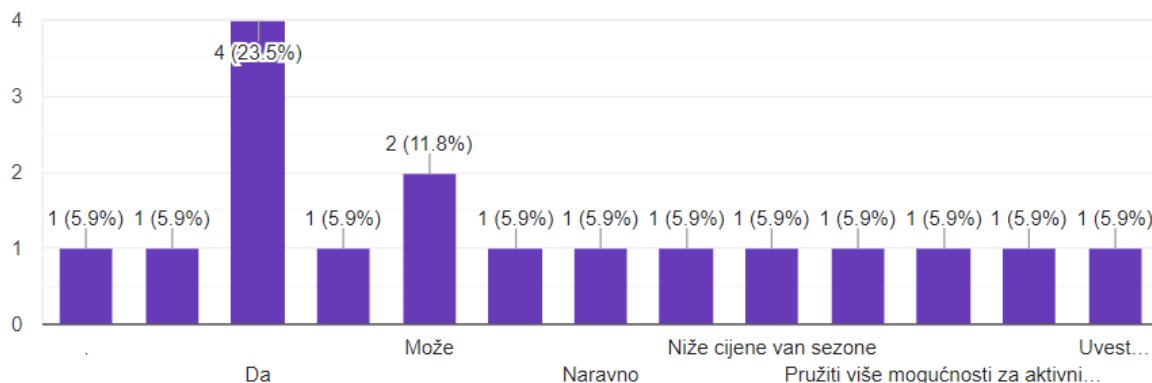
Slika 26: Iskustva ugostitelja sa stranim i domaćim turistima

Izvor: obrada autora

Većina poduzetnika se u svojim poslovanjima više susreće sa stranim nego sa domaćim turistima. Njih 66.7 % se više susreće sa stranim turistima nego sa domaćim turistima, dok se njih 33.3 % u svom poslovanju više susreće sa domaćim turistima nego sa stranim turistima.

Slika 27: Odgovori obrtnika o smanjenju sezonalnosti

Izvor: obrada autora

Znatan broj ispitanika smatra da je moguće učini nešto po pitanju smanjena sezonalnosti a neki od odgovora ispitanika su: bogatija ponuda van sezone, niže cijene van sezone, popusti prije i nakon sezone, pružiti više mogućnosti za aktivni odmor, više sadržaja koji bi zadržali turiste te kako im ne bi bilo dosadno, uvesti više različitih i zanimljivih kafića i objekata.

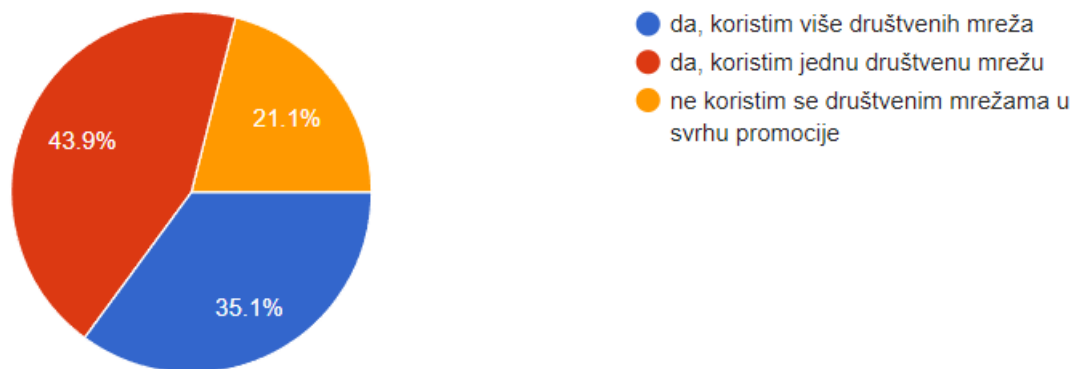
Slika 28: Rezultati o obrtnicima koji proizvode ili prodaju, te ne prodaju domaće proizvode

Izvor: obrada autora

Čak malo više od 50 % ispitanika u svojim poslovanjima prodaje domaće proizvode koje sami proizvode, njih 26.3 % u svojim poslovanjima prodaje domaće proizvode koje nabavljaju od lokalnih proizvođača, a njih 22.8 % ne proizvodi niti prodaje domaće ličke proizvode.

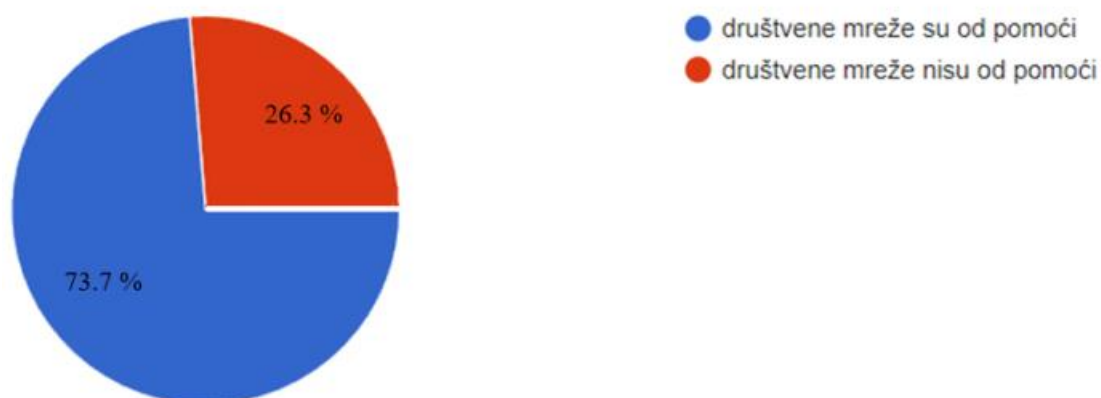
Slika 29: Promoviranje djelatnosti ugostitelja na društvenim mrežama

Izvor: obrada autora

Najveći broj ispitanika, njih 43.9 % se koristi jednom društvenom mrežom za vlastito promoviranje djelatnosti, nakon toga njih 35.1 % se koristi sa više društvenih mreža za promoviranje vlastitih djelatnosti, a njih 21.1 % se ne koristi niti jednom društvenom mrežom u svrhu promoviranja vlastitih djelatnosti.

Slika 30: Doprinos društvenih mreža u nalaženju novih turista

Izvor: obrada autora

Za 73.7 % ispitanika društvene mreže su bile od pomoći i pomoći njih su uspjeli doći do većeg broja turista, dok preostalih 26.3 % ispitanika smatraju da društvene mreže nisu od pomoći te da ne pomažu doprijeti do većeg broja turista.

ZAKLJUČAK

U Ličko-senjskoj županiji kao i u svim drugim dijelovima Republike Hrvatske postoji još prostora i mogućnosti za razvijanje različitih ruralnih oblika turizma. Ukoliko se bude radilo na očuvanju stočarstva i poljoprivrede, te ukoliko se budu razvijale i njegovale dosadašnje tradicije, kultura i prirodna baština te gastronomija Ličko-senjske županije biti će i domaćih i stranih turista koji će za bijeg od urbanosti i užurbanosti odabrati upravo Ličko-senjsku županiju.

Područje Ličko-senjske županije obiluje geografskom raznolikošću, kao što su rijeke, planine, doline i more. Navedena geografska raznolikost, sa svojim sadržajima i arhitekturom kao što su kule, tornjevi i vidikovci te parkovi prirode, nacionalni parkovi i prirodni rezervati, neiscrpno su nadahnuće te inspiracija za aktivnosti u prirodi kao što su biciklizam, planinarenje ili pak samo pješaćenje u neprofesionalnom ili profesionalnom smislu. Smještajni kapaciteti locirani na ruralnim predjelima Ličko-senjske županije omogućavaju turistima pregršt različitih aktivnosti kojima mogu obogatiti svoj boravak i odmor u ovoj destinaciji.

Iako, uz sve prirode i kulturne ljepote koje posjeduje Ličko-senjska županija potrebna su ulaganja u sve oblike infrastrukture, u omogućavanje brzog interneta u ruralnim područjima, u osiguravanje pitke vode i sanitarnih čvorova na svim gospodarstvima te na taj način unaprijediti i poboljšati trenutni status ruralnog turizma u Ličko-senjskoj županiji. Edukacijom velikih, srednjih i malih poduzetnika koji se bave određenim djelatnostima u turizmu na ovom području, te sa suradnjama sa turističkim zajednicama moguće je Ličko-senjsku županiju učiniti destinacijom koja je konkurentna unutar granica Republike Hrvatske ali i šire.

BIBLIOGRAFIJA

KNJIGE

Ružić, Pavlo, *Ruralni turizam*, Institut za poljoprivredu i turizam, Poreč 2005

Ružić, Pavlo, *Ruralni turizam Istre – pretpostavke i činitelji razvoja, stanje i perspektiva*, Institut za poljoprivredu i turizam, Pula 2011.

Demonja, Damir, Ružić, Pavlo, *Ruralni turizam u Hrvatskoj s hrvatskim primjerima dobre prakse i europskim iskustvima*, Zagreb 2010

ZNANSTVENI ČLANCI

Cetinski V., Kušen E., Katica D.: *Mjesto i uloga ruralnog turizma u strategiji razvoja hrvatskog turizma*, Zbornik radova, Hrvatski farmer, Zagreb, 1995

Bušljeta Tonković, Anita. "(Ne)održivi (ruralni) turizam: studija slučaja Ličko-senjske županije." *Socijalna ekologija* 28, br. 3 (2019)

[European Commission. Directorate-General for Agriculture and Rural Development: Rural Development in the European Union – Statistical and Economic Information – Report 2006](#)

PRAVILNICI

Županijski glasnik Ličko-senjske županije, *Akt županijske skupštine Ličko-senjske županije*, Gospić, 20. ožujka 2023

https://licko-senjska.hr/images/uploads/3157/broj_9a_2023.pdf

Turistička zajednica Ličko-senjske županije – turistički ured, *Program rada za 2023. godinu*
<http://visit-lika.com/uploads/files/PROGRAM%20RADA%202023.pdf>

Narodne novine – službeni list republike Hrvatske, *Statut turističke zajednice Ličko-senjske županije*

https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2020_08_92_1770.html

JU Zavod za prostorno uređenje Ličko-senjske županije, *Izvešće o stanju u prostoru Ličko-senjske županije*, Gospić 2013.

https://licko-senjska.hr/images/stories/dokumenti/izvjesce_o_stanju_u_prostoru.pdf

INTERNETSKE STRANICE

Hrvatska gospodarska komora, Turizam Ličko-senjske županije u brojkama – turistička sezona 2020.

<https://www.hgk.hr/documents/turizamlickosenjske-zupanije6033badfb0645.pdf>

Hrvatska turistička zajednica, Turizam u brojkama 2022.

https://www.htz.hr/sites/default/files/2023-07/HTZ%20TUB%20HR_%202022.pdf

Službena web stranica Ličko-senjske županije, Opći podatci

<https://licko-senjska.hr/o-zupaniji/info/opci-podatci>

Službena web stranica NP Paklenica, Prirodna baština

<https://np-paklenica.hr/hr/park-hr/prirodna-ba%C5%A1tina/%C5%BEivotinjski-svijet/item/1030-vodic-kroz-prirodnu-i-kulturnu-bastinu-nacionalnog-parka-paklenica#>

Gacko pučko otvoreno učilište, Kulturno – umjetnički amaterizam, Smotra folklor

<http://www.gpou-otocac.hr/kulturno-umjetnicki-amaterizam-smotra-folklor-2/>

Službena web stranica NP Plitvička jezera

<https://np-plitvicka-jezera.hr/>

Službena web stranica NP Sjeverni Velebit

<https://np-sjeverni-velebit.hr/www/hr/park>

Službena web stranica PP Velebit

<https://www.pp-velebit.hr/hr/o-velebitu/opci-podaci>

Lika Destination, Regionalni sustav kvalitete

<https://www.lika-destination.hr/regionalni-sustav-kvalitete/>

LAG LIKA, Potpore projektima turističkih inicijativa i proizvoda na turistički nerazvijenim područjima

<https://lag-lika.hr/news/potpore-projektima-turistickih-inicijativa-proizvoda-turisticki-nerazvijenim-podrucjima/>

Lika Gastro, Gastronomija Ličko-senjske županije – Mozaik kontinentalnog i mediteranskog

<http://lika-gastro.com/page/mozaik-kontinentalnoga-i-mediteranskoga>

Lika Gastro, Primorski i otočni dio Ličko-senjske regije – Miris mora i soli

<https://lika-gastro.com/page/top-10-jela-koja-trebate-probati-na-primorju-i-otoku-pagu>

Lika Club – Travellers' Choice Award

<https://likaclub.eu/jos-jedna-nagrada-za-liku-pizzeria-ruspante-medu-10-najboljih-restorana-na-svijetu/>

POPIS ILUSTRACIJA

<u>Slika 1: NP i PP u Ličko-senjskoj županiji</u>	6
<u>Slika 2: Položaj Ličko-senjske županije u Republici Hrvatskoj</u>	19
<u>Slika 3: Zemljovid reljefnih oblika Hrvatske s naglaskom na Ličko-senjsku županiju</u>	23
<u>Slika 4: Oznaka Lika Quality</u>	40
<u>Slika 5: Cesta sira Ličko-senjske županije</u>	46
<u>Slika 6: Stanovnici i posjetitelji Ličko-senjske županije</u>	50
<u>Slika 7: Koliko često putujete tijekom jedne godine</u>	50
<u>Slika 8: Kakve destinacije najčešće birate za svoja putovanja</u>	51
<u>Slika 9: Koliko vremena provedete na odmoru</u>	51
<u>Slika 10: Stavovi ispitanika o ruralnom turizmu nakon pandemije korona virusa</u>	52
<u>Slika 11: Odabir Ličko-senjske županije kao destinacije za odmor</u>	52
<u>Slika 12: Popularnost ruralnih atrakcija i područja prema ispitanicima</u>	53
<u>Slika 13: Najvažnija obilježja Ličko-senjske županije za razvoj turizma prema ispitanicima</u>	53
<u>Slika 14: Aktivnosti koje bi ispitanici odabrali za svoj boravak u županiji</u>	54
<u>Slika 15: Stavovi ispitanika o trenutnoj razini potencijala za razvijanje ruralnog turizma</u> .	54
<u>Slika 16: Mišljenje ispitanika o kvaliteti Ličko-senjske županije kao destinacije za odmor u</u> <u>usporedbi sa ostalim županijama</u>	55
<u>Slika 17: Spol ispitanika</u>	55
<u>Slika 18: Dob ispitanika</u>	56
<u>Slika 19: Poslovni status ispitanika</u>	56
<u>Slika 20: Stupanj stečenog obrazovanja</u>	57
<u>Slika 21: Kojim oblikom djelatnosti u turizmu se bavite</u>	57
<u>Slika 22: Koliko dugo se bavite tom djelatnošću</u>	58
<u>Slika 23: Karakter poslovanja ispitanih obrtnika</u>	58
<u>Slika 24: Količina radnika potrebna obrtnicima za obavljanje posla</u>	59
<u>Slika 25: Stavovi ugostitelja o motivima dolazaka turista</u>	59
<u>Slika 26: Iskustva ugostitelja sa stranim i domaćim turistima</u>	60
<u>Slika 27: Odgovori obrtnika o smanjenju sezonalnosti</u>	60

<u>Slika 28: Rezultati o obrtnicima koji proizvode ili prodaju, te ne prodaju domaće proizvode</u>	61
<u>Slika 29: Promoviranje djelatnosti ugostitelja na društvenim mrežama</u>	61
<u>Slika 30: Doprinos društvenih mreža u nalaženju novih turista</u>	62
<u>Grafikon 1: Broj postelja u Ličko-senjskoj županiji od 2018. do 2022. godine</u>	9
<u>Grafikon 2: Smještajni objekti Ličko-senjske županije</u>	9
<u>Grafikon 3: Udio domaćih i stranih gostiju 2020. godine</u>	11
<u>Grafikon 4: Realizirani turistički dolasci i noćenja u Ličko-senjskoj županiji od 2008. do 2020. godine</u>	12
<u>Grafikon 5: Broj noćenja u Ličko-senjskoj županiji 2021. i 2022. godine</u>	13
<u>Tablica 1: Druge vrste smještajnih objekata u Ličko-senjskoj županiji 2020. godine</u>	10
<u>Tablica 2: Najpoznatiji muzeji i sakralna baština Ličko-senjske županije</u>	26
<u>Tablica 3: Najpoznatije utvrde i povijesni parkovi u Ličko-senjskoj županiji</u>	27

PRILOG

Anketa (1) Važnost ruralnog turizma za razvoj Ličko-senjske županije:

<https://forms.gle/eVLzZ4heLFr2stGt8>

Anketa (2) Važnost ruralnog turizma za razvoj Ličko-senjske županije:

<https://forms.gle/8MzCHEoz5MDgijdb6>